

ÎN PREAJMA * *
* * * EXPOZITII.

AMINTIRI REÎMPROSPĂTATE —

DOMNUL TUDOR — CUZA VODĂ —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

Teodor Alexi.

Prețul 80 bani.

BRAȘOV,
TIPOGRAFIA CIURCU & COMP.

1905.

ÎN PREAJMA * *
* * * EXPOZIȚII.

AMINTIRI REÎMPROSPĂTATE —
DOMNUL TUDOR—CUZA VODĂ —

DE

Theochar Alexi.

•••••
Prețul 80 bani.
•••••

BRAȘOV,
TIPOGRAFIA CIURCU & COMP.

1906.

I.

Cine zace în uitare?*)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

*) Spațiul rămas aici în alb, fusese afectat pentru o anecdotă introducătoare. Gerantul responsabil al tipografiei întrevăzû în acea introducere un delict de presă, imputabil și Domniei sale, deci o reprimă. Iată cauza acestui vacuu, pentru care cetitorii vor bine voi a ne scuză.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Erà pe la sfîrșitul lunei lui Maiu din anul 1821.

Tudor Vladimirescu prins din ordinul lui Ipsilanti, capul Eteriei grecești, ședeà pe pat și împutà lui Ghencea și lui căpitan Iordache fapta lor.

Ghencea îl păzià cu pușca încărcată; Iordache se preumblà pe gînduri prin cameră. Tudor zicea călăilor săi:

Oamenii fără căpătâiu și streini de această țară, prin viclenie ați amăgit oștirea mea de m'a dat în minile voastre! Ce credeți să faceți cu mine? Să mă omoriți, fiindcă m'am încercat a scăpa țara de fanarioți? Eu nu mă tem de moarte, în multe rînduri am înfruntat moartea în războiu. Înainte de a ridică steagul pentru dobîndirea drepturilor țării, m'am îmbrăcat cu cămașa morții“.

A doua zi după prînz Tudor fu pus într'un cărucior mic și pornit spre Tîrgoviște.

Căruciorul, în care ședeă Tudor, era urmat de alte trei, în fiecare cîte doi arnăuți armați, cum și o escortă de cîți-va mavrofori, trimiși întradins după porunca lui Ipsilanti dela Cîmpulung pentru a însoți pe prizonier, căci mavroforii, numiți așa de la portul lor, care era negru, treceau de cei mai credincioși și mai sdraveni oșteni ai lui Ipsilanti.

Tudor fu condus la Tîrgoviște pe la Cîmpulung. Căți-va panduri, ce erau de față la pornirea lui, îl întrebă: „dar pe noi cui ne lași boierule?”

„Corbilor și cînilor, cari or să vă mănînce“, le răspunse Tudor, „căci nu m'ați ascultat, ce v'am poruncit“.

Pe cîmpia de la Grădiște, depărtare de un cart de poște dela Cîmpulung, așteptau pe Tudor călări vr'o treizeci de flăcăi din acest oraș, măcelari, brutari

și alți brășlași, căci boierii și neguțătorii fugiseră în Brașov d'o dată cu spargerea Bucureștilor.

Insoțiți de mai mulți arnăuți călări din oastea lui Ipsilanti, acei flecăi ieșiră întru întâmpinarea Domnului Tudor, pe care poporul îl iubia, pentru că scăzuse ludele dela douăzeci și cinci-la cinci lei.

Se respîndise vestea, că Tudor e poftit la prințul Ipsilanti la Tîrgoviște, ca să-l facă Domn.

Poporul dar întâmpină pe Domnul Tudor cu demonstrații de bucurie.

El însă era trist.

In Cîmpulung Tudor sosi în murgul serei și i să dete casa bogasierului Constantin Chiliaș, fiind în apropiere de casa boierului Urian, unde ședea beizade Nicolaie Ipsilanti.

A doua zi el fu pornit peste Muștele la Tîrgoviște. Sosind la marginea orașului, fu pus călare pe un cal ordinar cu scări de lemn și cu picioarele legate sub burta calului.

Astfel străbătù Tudor vechia capitală a Romîniei. Astfel fu prezentat înaintea lui Ipsilanti, care, la apropierea lui ieși în foișor și-l apostrofă cu aceste cuvinte insultătoare.

„Ciocoiule! cum nu ți-a fost milă să dai la moarte de Turci atîția creștini? Să-l închiză în Mitropolie, dîndu-l în pază lui Caravia“, încheiă Ipsilanti.

Tudor fu îndată dus la Mitropolie. De și prizonier, erà liber a se preumblà prin curtea Mitropoliei, putînd merge și la biserică, unde ascultà cu mare evlavie slujba.

Tudor cel viteaz, luptătorul măreț al libertății, apostolul prințului național, era cu sufletul sdrobotit, cu trupul obosit.

El, care ca prin o minune cucerisè simpatiile țaranului și ostașului român, în două, trei zile simplu sluger, comandant suprem peste o oaste de șasesprezece mii de flăcăi entuziasmați, el, care făcuse să tremure dinaintea mîniei sale, tot ce erà rău, tot ce erà stricăcios și dușmănos libertății și viitorului patriei sale, ajunsese acum pe mîna unor sbiri brutali, devenise victima unei trădări înjosite.

Erà în noaptea de 26 spre 27 Mai cînd doi arnăuți se prezentară în arestul lui Tudor, cerînd de la Caravia pe prizonier, în numele lui Ipsilanti.

„Nu vă cunosc“, zise acesta.

Atunci unul dintre arnăuți scoase un răvaș și-l prezentă lui Caravia. Acesta nu se mai împotrivi.

Cînd văzu Tudor pe arnăuți, îi întrebà: „unde mă duceți?“

„La ai tăi“ îi răspunse unul dintre sbirii săi cu ironie.

„Nu văd eu, că drumul asta nu duce într'acolo!“

„Mergi înainte“, îi zise celalalt cu brutalitate.

Tudor nu mai zise nimic, ci merse unde-l duceau. Ajungînd lîngă iazul morii, aproape de grădina lui Geartoglu, se opriă. Aici aşteptau doi greci: Varnava şi Parga.

Acest din urmă zise lui Tudor în limba greacă: „Sperjurule, fă-ţi ultima rugăciune cătră Dumnezeu pentru iertarea păcatelor“.

Tudor răspunse: „N'aveţi nici unul din voi un pistol?“

„Ce pistol?“ strigă unul dintre arnăuţi începînd a-l lovi cu iataganul. La acest semnal tovaroşii arnăuţului se porniră cu toţii să taiă în Tudor.

Lungă şi dureroasa fu agonia lui.

După ce-l omorîră, îl desbrăcară. Cepchenul lui Tudor, fiind strîmt la încheietura mînilor, asasinii îi tăiară pumnii, ca să poată scoate mai lesne cepchenul.

După aceia îl asvîrliră în puţul din grădina lui Geartoglu, aruncînd pămînt în puţ...

Cine zace în uitare, în iubitul său pămînt? fără cruce, fără floare, fără lacrimi pe mormînt? Este Tudor, e oşteanul, ce 'nspăimîntă pe păgîn; e voinicul, e Olteanul, este Tudor Domn Român! Plîngi popor nefericit, plîngi, că Tudor a perit.

Şi în adevăr aveà pentru ce plînge poporul nefericit, de şi înalta poartă încuviinţase cererea boierilor,

alegînd sau mai bine zis trimitînd pe tronurile Romîniei și Moldovii cîte un beiu dintre pămîntenii acestor țări surori.

La venirea noului domnitor Gr. Ghica în București, unii dintre companiile și prelușii partizani ai lui Tudor, conduși de frații Cuțui din Mehedinți, se revoltară, declarînd, că numai cînd poarta va asigura neamestecul său în administrația țării, vor recunoaște și ei pe noul domnitor și se vor risipi pe la casele lor.

Oamenii revoluțiunii își așezară cartierul general în mănăstirea Topolnița din Mehedinți. Ispravnicii județului aveau ordin ca prin negocîri să pună mîna pe frații Cuțui, capii revoltei, cu alte cuvinte li se impuse de datorie să înșele pe acești partizani ai libertății.

Ispravnicii, pentru a execută ordinul primit, cerură de la frații Cuțui o întrevedere, spunîndu-le prin trimisul lor, că desbinarea ce există între guvern, cu alte cuvinte între oamenii lui Ghica, și eroii revoluțiunii, nu vine de cît din neînțelegere și că ori ce neînțelegere va dispărea după acea întrevedere.

Frații Cuțui se încrezură în sîntenia cuvîntului dat în numele unui Domn, în puterea căruia li se dase formală asigurare, că persoanele lor vor fi scutite, — căci văzură înapoierea arnăuților trimiși întru reprimarea revoluțiunii și spre mai marea lor încredere li se încuviințase zălogirea a două persoane de distincțiune

din Cerneți, anume tretilogofăt Vasile Strîmbeanu și un altul. Ieșiră deci din mănăstire a treia zi aproape de prînz fără nici o temere de vr'o cursă. Ispravnicii însoțiți numai de o căprărie de cinci șase slujitori, îi așteaptă și îi conduc cu politeță să ia împreună prînzul pregătit.

Se așezară cu toții la masă și tot odată cu prînzul începură și se urmară negoțiările. Slujitorii dregeau mereu prin păhare, ceia ce mări în mod evident focul discutiunilor. Cam peste o oră, tocmai cînd se sorbeau cafelele, — oștirea de arnăuți călări reînapoiată după aparință la București, se ivește de o dată din niște văi pe regiunea dintre mănăstire și locul unde se întînse masa, astfel ca comunicațiunea cu mănăstirea a fraților Cuțui este cu desăvîrșire tăiată. Atunci ispravnicii punînd mîna pe frații Cuțui, îi trimit la București, legați și escortați de vr'o sută de arnăuți.

A doua zi des de dimineată Bucureștenii alergică să privească trei capete înfipte în cîte o prăjină tocmai pe locul din suburbia St. Vineri, unde era o grădiniță a advocatului Maniu.

Iată cum inaugură mult lăudatul și de toți așteptatul prinț pămîntean domnia sa și totuși domni 12 ani. După dînsul urmă Al. Ghica la 1834, caracterizat prin următorul catren popular: Alexandru Ghica prințul romînesc, el îmi face curte, da eu nu-l primesc.

Pentru Moldova asemenea pomelnic sec de domnitori: I. Sturdza 1822, Mihail Sturdza 1834. Însă pentru ce să mai contribuăm și noi la eternizarea numelui unor nemernici.

II.

Alexandru Ioan Cuza.

La 1831 se puse pentru Țara românească iar la 1832 pentru Moldova o constituțiune rusească numită „regulamentul organic“. Rușii ocupaseră aceste țări încă dela 1828 și le ținură ocupate pînă la 1834. In acel timp, da și mai pe urmă consulii rusești erau adevărații domnitori ai celor două țări surori. Nimic nu se mai mișca în administrațiunea lor fără voia și știrea acestora. Domnitorii Bibescu și Sturdza se umiliră întru atîta dinaintea Rușilor în cît la porunca acestora sfărîmară colegiurile de învățatură din București și Iași.

Tinerii romîni, incepuseră a părăsi pe învățătorii lor elini și a căuta lumina occidentului, care-și avea focarul în orașul Paris, centrul revoluțiunilor mărețe. Acești tineri își ridicară glasul în contra monstruozi-tăților rusești.

Societatea era în o disbinare cumplită.

Bătrîni țineau tare la datinele strămoșești, după cum numiau ei traiul deprins de la fanarioți, cu portul oriental, cu mîncările turcești, cu băutura excesivă

de cafea și cu fumatul din ciubuce. Ei voiau să susțină cu totadinsul cinurile boierești, strigau trădare și peire, când vr'un bonjurist reclamă pentru celelalte clase ale societății aceleași drepturi, ca și pentru boierii divaniți.

Bătrînii numiau bonjuriști pe tinerii cari cercetaseră școlile streine, dar mai cu seamă pe cele de la Paris.

Intre acești bonjuriști Alexandru Ioan Cuza ocupă una din pozițiunile cele mai marcante. Nu putem afirma că acest tînăr, născut la Galați în 1820, să fi avut un ingeniu mai pronunțat de cît ceilalți soți ai săi, cari și ei își însușiseră o cultură mai înaltă pe la universitățile din Germania și Franța, nici că i-ar fi întrecut în alta știință de cît în cea militară, pe care și-o alesese de specialitate. Caracterul său însă impulsiv, ferm față cu bărbați și gingaș față cu femei, îi asigură, am putea zice primul rang printre tinerimea de frunte a capitalei moldovenești, printre așa numită „junimea daurită“. Căci cine avea trecere pe la femei, eră prenumărat între somitățile societății. După mărțuria nemuritorului V. Alexandri, în Moldova mai întîiu femeile au primit o educație îngrijită, învățînd limbele franceză și germană, studiînd muzica, deprinzînd manierele europene, adoptînd costumele și ideile noi și simțindu-se în fine create pentru a fi regine, pentru a exercită o influință salutară în societate.

Mișcarea, care se pornise din partea bonjuriștilor, la început era mai mult literară, la care Alexandru Ioan Cuza nu prea luă parte, căci el eră omul faptelor, iar nu al vorbelor.

Societatea junimei și anume: M. Cogălniceanu Ioan Ghica, Vasile Alexandri și S. Balș fundaseră foaia „Propășirea“.

Domnul Mihai Sturza încredințase conducerea teatrului național unui directoriu, care se compunea din M. Cogălniceanu, V. Alexandri și Const. Negruzii.

Cuza nu se amestecă în afacerile acestui directoriu de cît doară pentru a procura ici coela cutărei duduței vr'o loje mai bună sau vr'o altă distincțiune, la care protejatele sale erau totdeauna simțitoare.

Acest june ajunsese spaima boierilor bătrîni. Să reluăm însă vorba noastră despre societate, reproducînd aici o conversație susținută între Cuza și un boier bătrîn, cu ocaziunea unei petreceri.

Era un bal splendid. Nici că să putea altfel de cît să fiă splendid. Se aranjase în onoarea consulului rusesc. Așa bal nu se mai pomenise prin Iași. Venise și Domnitorul, veniseră toate somitățile capitalei, atît boierii cei bătrîn cît și cei tineri.

Se construisese un edificiu anume pentru acest bal, un edificiu mare, compus din mai multe saloane

mari, înalte, cu ferestri arcate, cu policandre, cu girandole, în cari ardeau sute și sute de luminări de spermanțetă, cu mobile franceze, cu orangerie și cu tot confortul, strălucirea și rafinementul occidentului.

O orhestră anume și îndelung exercitată pentru acest bal era așezată pe o balustradă din fundul salonului de dans și execută cele mai noi valsuri de Viena, menuete de Paris, poloneze de Varșovia și altele. Boierii cei tineri în frac cu ghete de lac.

Damele în toalete strălucite.

„Pe vremea Dv.“, zise Cuză cătră boier, „nu s'a pomenit așa petrecere frumoasă“.

„Nu, fătul meu“, răspunse bătrînul cu un zimbet malițios, „noi nu știam și nici că vroiam vr'odată să ne învîrtim ca niște păpuși trase de sfoară și să asudăm ca niște salahori, fără nici un scop. Ean astupă-ți urechile, să nu auzi muzica și privește așa la păpușăria asta. Singur vei zice, că este o goală comedie, pentru unii de rîs, pentru alții de plîns“.

„De, de . . . atîta gilceavă pentru o omeletă, ar zice francezul“ observă Cuza. „D-ta o iai pe un ton prea grav, cînd nu este vorba de cît de o petrecere nepretențioasă a tineretului. Dacă n'ați știut și nu ați voit să știți Dv. de asemenea lucruri, nu v'ați interesat nici de lucruri mai însemnate de prin lumea cea mare, deoarece nici nu visați de progres“.

„E drept, că nu ne pripiam ca voi“.

„Mai bine să te pripești, de cît să înaintezi ca mielcul și să privești cu nepăsare la peirea care te înfacă din toate părțile.“

„Nu zic ba, pe vremea mea erau multe rele, eram cam turcomeriți. Procopsitii nu umpleau ulițele ca în ziua de azi, nu strigau în gura mare: libertate, egalitate ketalipa, cum strig irozii pe la serbătorile crăciunului. Dar cum să face, că pe atunci cu slabele mijloace, de care dispunea țara, cu un buget de nouă milioane lei vechi ori trei milioane și ceva de franci, toate lefile și pensiile erau plătite regulat?“

„Să făcea fiindcă n'aveați funcționari“.

„N'aveam funcționari! Aferim, poftim vorbă! Ș'apoi toate cheltuielile statului se găseau acoperite la sfîrșitul anului“.

„Fiindcă nu se cheltuia nimic spre binele comun“.

„Școalele și spitalurile se țineau în bună stare“.

„Școalele? Dar avea statul școale și spitaluri, ori erau toate filantropice?“

„Ce-i drept, filantropia tăcea mult“.

„Vezi așa boierule! Oamenii particulari erau buni de inimă și deschiși la cap, căci dacă ar fi fost proști, nu ne-ar fi trimis pe noi, să învățăm carte“.

„Și să uitați de Dumnezeu. Astăzi lumea s'a civilizată mult, e adevărat, dar unde se mai găsește astăzi vr'un suflet creștinesc, ca să închine averea sa...“

„Mănăstirilor grecești. D-ta boierule numești așa

ceva un bine? Aproape a treia parte din teritoriul Moldovei e înstreinată. Dacă ar fi mers așa mai departe, am fi devenit proprietatea călugărilor greci, căci ei ne-ar fi cucerit fără să fi văzut măcar țara noastră. Dv. sunteți mai practici, noi mai patriotici“, încheie Cuza.

„Așa! Mai cu samă familiile Cuza, Alexandri, Negri, Rolla, Cozadini, Rosetti, Negruzzi etc“.

„Pentru ce familiile noastre să fiă mai puțin patriotice de cît altele?“ — întreabă Cuza aprins.

„De, de,“ se feri bătrînul, „n'am zis că a-ți fi nepatriotici, însă cum să face, ca pe Dv. să vă doară inima așa de mult de astă țară, care nu este de cît patria Dv. adoptivă, căci familiile Dv. sunt originare din Venetia și Genova. Ș'apoi, dacă v'ați fi stabilit încaltea deadreptul aici, dar a-ți stat mai întîiu la Constantinopole, apoi a-ți trecut în țările ăstia — unii aduși de fanarioți, iar ceilalți chemați de Domnii țării. Iată de unde se esplică aplecarea D-tale cătră femei. Dacă strămoșii D-tale nu veniau aici, a-i avea acum la Constantinopole un harem“.

„Aș, ba,“ zise Cuza zimbînd de turnura ce luase convorbirea. „Nu sunt prostul să hrănesc un cîrd de femei. E mai bine așa, cum este. Tot ce mă jenează, sunt corsetele...“

„Ce berbant, ce berbant!“ exclamă boierul bătrîn.

III.

Anul 1848.

Iată 1848, anul epocal înscris cu litere neperitoare în analele întregului continent european! De la apus pînă la răsărit, de la un cap pînă la celalalt în toate „patru unghiuri“ ale vechei Europe, popoarele tresar, se scoală în contra despotismului și a arbitrarității; monarhiile îmbătrînite, dinastiile trecute, se sguduie în temelile lor și tremură de spaima apropiatei vijelii, ce-i amenință cu peire. Vîrtejul devine din ce mai general, mai nerezistibil. Lupta s'a încins, gloanțele șuere, sîngele curge.

S'a încins în vechia vatră, a focului luminător, învăpăiător, consumător. Franța a răsturnat tronul regelui supranumit: egalitar. Revoluția face ocolul aproape prin toate statele lumii celei vechi, surpînd tronurile cele putrede, sfișîind privilegiurile și făcînd o largă cale libertății nascînde.

Romîni — atît Moldovenii cît și Muntenii — iau și ei parte la această mișcare generală. În Moldova se alege un comitet zis al salvării compus din C. Negri, Pann, Mihail Cogălniceanu, V. Alexandri, Manolache Costache Iepureanu și Alexandru Ioan Cuza.

Negri trecea de cel mai adînc cugetător între dînșii, era de vr'o 36 de ani, Pann era cu 2 ani mai mare de cît acesta și mai ambițios, Cogălniceanu număra vr'o 31, Alexandri 27, Iepureanu 24 iar Cuza 28 ani

Comitetul era deci compus tot din niște oameni tineri, fără multă experiență în ale politicei. Față de majoritatea lor se cam potrivea vorba bătrînilor boieri. Mai tari în vorbe și mai slabi în fapte.

Comitetul vorbește. Publică un manifest, în care arată cauzele sculărei Moldovenilor, respinge amestecul Rusiei în afacerile țării.

Rușii nu fac mare caz de acest manifest și de protestul exprimat în dînsul. Cătră finele lui Iunie trec Prutul în pămîntul Moldovei, unde nici n'au lipsă a năbuși mișcarea dirijată de comitetul salvator, căci ea fusese sugrumată în nașterea sa prin puterea brută a brațelor plătite, de care se înconjurase Domnul țării.

Eră încă foarte bine pentru cei compromiși, căci cea mai mare parte putu fugi încă înaintea invaziunii Rușilor. Așa și Alexandru Ioan Cuza.

După năvălirea Rușilor în Mollova Poarta otomană trece și ea oștile sale peste Dunăre în Țara romînească, unde nu supără pe nimen, dar nici nu întreprinde nimic, ca să scoată pe Ruși din Moldova.

Trei luni de zile Rușii privesc spre hotarul Țării romînești, fără să-l treacă; trei luni de zile capitala Munteniei, Bucureștii, se află într'o continuă serbătoare. Unul era poporul în bucuria libertății. Gilcevi, năpăstuiți, procese, furțișaguri, toate dispărură, ca prin farmec. Hoții însuși, zice ilustrul Eliad Rădulescu,

deveniseră oamenii onești în toată durata crizei prin care trecea patria în pericol.

În fine diplomația rusească — sub pretext d'a pune ordine legală în țară — comandă intrarea trupelor sale în Țara românească. Turcii tac și de astă dată, nu protestează în contra volniciei rusești.

Eliad, Ștefan Golescu și Tell conducătorii revoluțiunii, de și oameni mai matori de cît membrii comitetului de salvare de la Iași, bejenăresc și ei, ca să scape de urgia rusească.

Arestările încep cu duiumul. Maltrătăririle se efectuează pe o scară largă. Patriotul C. A. Roseti, prins în lagărul lui Fuad Pașa, fu scăpat prin eroismul soției sale. Se refugiază la Paris, unde scăpase cu fuga și amicul și partizanul său Ioan Brătianu.

În România și Moldova se continuă prigonirile și arestările în numele ordinii legale.

Dar în fine se încheie convențiunea de la Baltaliman între Rusia și Poarta, care întărește dreptul Muscalilor de întervențiune în Principate. În România primește tronul Barbu Stirbei, iar în Moldova Gr. Ghica.

Expatriatii se reînturnară; unii din ei primiră posturi. Alexandru Ioan Cuza intră în armată și făcû o carieră destul de strălucită. Ajunse peste puțin timp colonel, adiotant al comandantului suprem, apoi sub camacâmie prefect al Galaților.

În una din excursiunile sale de inspecțiune, ca prefect, trase în gazdă la cîrșmăreasa satului, o femeică chipeșă, care nu era lipsită de pretențiuni.

La masă Cuza, ca să-i spuiă un lucru plăcut, îi lăudă vinul.

„Am eu unul și mai bun, dar acela e pentru mușterii aleși.

„Nu pentru musafiri ca și mine; voi cumpără și eu din acel vin“ o întrerupse Cuza cu promptitudinea, ce-i era înăscută. „Da nu azi, trebuie mai întăiu să aduc în districtul Galaților măsurile la mărimea lor cea adevărată. Văd că din ocalele Dv. lipsește mai bine de o cincizeacă“, și cu acestea se duse.

Să nu credeți cumva că ceia ce menționase Cuza despre măsuri, o spusese numai ca o replică la mărturisirea prea nesocotită a cîrșmăresei. El ordonă în adevăr regularea măsurilor. De atunci lumea de prin districtul Galaților nu mai vroiă, să i se măsoare de cît numai cu ocaua lui Cuza, iar această particularitate, ori cît de futilă ar părea, îi atrase o popularitate mai perdurabilă, ca faptele cele mărețe pe care le săvirși pe urmă cu o întrepiditate admirată de toți. Ocaua lui Cuza rămase legendară, chiar și după ce o lege, datorită tot inițiativei sale, înlocuise măsurile cele vechi, cu acelea după sistemul metric.

IV.

A l e g e r e a.

Se schimbase lumea, nu mai erà precum fusese cu vr'o cîți-va ani mai 'nainte.

Ișlicurile boierești, acele capele mari, balonate, în forma potcapelor călugărești, însă cu mult mai voluminoase de cît acestea, se înlocuiseră cu jobenuri, antirile cu fracuri, mătăniile cu mănuși . . . .

Duelul dintre Rusia și Poarta care, la intervaluri se urmează la Dunărea de jos, se începuse iarăși în toamna anului 1853 prin irupțiunea oștirilor rusești în principatele romînești. Rusia trece frontiera — zice în proclamațiunea sa —, ca să ia zălog principatele, pînă ce Poarta va îndeplini reformele promise prin tractate.

Providența lumei veghià însă. Ea își luase sălașul său din nou în tuileriile de la Paris. Un alt Napoleon se sculase, Napoleon III, iar acesta nu suferià pe lîngă sine o providență particulară, bună oară cum și-o arogase țarul rusesc asupra destinelor Romîniei și ale Moldovei.

Napoleon se simți îndatorat a restabili echilibrul european, la care atentase Rusia prin încercata înghenunchiare a Turciei. Se aliă deci cu Anglia și cu Italia și cu aceste puteri împreună izbi pe năvălitor și pe turburătorul păcii în cuibul său, în Crimeea.

Sfărămîndu-i oștirea, cucerind Sevastopolul cu faimosul său turn al Malacovului, încheiă tractatul dela Paris la anul 1856 Martie 30.

Prin articolul 20 al acestui tractat, să restituie Moldovei o parte din Basarabia, smulsă din corpul său la 1812; prin articolul 22 să ocrotesc principatele romîne sub garanța colectivă a puterilor contractante.

Astfel Europa apuseană scăpînd principatele de o moarte politică, ce păruse inevitabilă, pune temelia unui stat romînesc la Dunărea de jos, sfărămînd încetul cu încetul cuiburile lipitoarelor, care se instalaseră de veacuri la sînul nutritor al Romîniei.

La 15 (27) August 1858 Francezii, sau deacă vă place mai bine așa, puterile garante încoronează opul lor prin tractatul, ce să subscrie în acea zi la Paris. Acest tractat formează o nouă constituțiune pentru Principatele romînești, în care se statorește următoarele: Principatele se vor administra în libertate și afară de ori-ce amestec. Puterile vor fi încredințate, în fiecare Principat unui Hospodar și unei Adunări electivă, iar pentru legiuirile de interes comun amîndurora Principatelor, se va institui o comisiune centrală, comună ambelor Principate.

Hospodarul va fi ales pe viață de adunare. Va fi în drept a fi ales la hospodarat ori cine va fi în vîrstă de 35 ani, și fiu din tată născut moldav sau

român și va putea arăta un venit în pământ de 3000 galbeni.

Comisia centrală va avea ședința ei la Focșani.

Alexandru Cuza sa însurase, însă nu-și schimbase traiul său de flăcău. Acum se află la Iași ca membru al adunării numite și divan adhoc, însă în ziua de 5 Ianuarie 1859 nu mersese să ia parte la ședința acelei adunări, căci la ordinea zilei se află alegerea Hospodarului. Fără să fi stăruit după hospodarat lumea îl designase ca fiitor Dömn al Moldovei. El însă eră prea convins, că nici vorbă nu putea fi de asemenea lucru, d'aceia nu voise a se afla de față, cînd vor cădea sorții, ca să nu îndure protestările de regrete pentru nereușita sa.

Iași dispunea deja de cafenele aranjate după modelul celor de prin capitalele europene. În una din aceste cafenele se refugiază Cuza pentru durata adunării din acea zi, care nu putea fi lungă, avînd un singur obiect la ordinea zilei, alegerea Hospodarului, după cum o știm dejă.

Să-i apucăm înainte ca să fim orientați pînă ce nu va întră și dînsul.

Cu toate că nu este ora obișnuită, nu vom fi singuri. Vom azistă la o scenă picantă și de oarecare însemnătate pentru decursul evenimentelor pe care ne-am propus a le enară.

Cafeneaua se compune din o singură sală mare. În mijloc stă un biliard, iar jur împrejur pe lângă pereți o banchetă îngustă cu perini de catifea roșie. În distanțe de doi trei metri dinaintea banchetei eră cîte o mescioară de tinichea, imitînd marmora.

În fundul sălei se vedea un cantor mai înălțat, unde domină dama zisă de cantor, cu menițiunea de a controla distribuirea și plata consumațiunelor și tot odată de a fi amabila cu domnii consumatori. DAMELE din Iași încă nu se emancipaseră întru atîta, încît să fi intrat prin cafenele.

Dară și noi ne prezentăm invizibil pentru a nu jena întru nimic și a nu angaja la nimic pe domnișoara Hani, dama de cantor.

Cînd Cuza o văzuse pentru prima oară în cafenea o întrebuse.

„D-ta ești D-ră Hani?”

„De unde mă cunoști?”

„De la Heidelberg. Da bine zici, d'atunci au trecut 20 și mai bine de ani! Unde m'am dus cu gîndul? D-ta nu poți număra de cît mult 18 primăveri“.

„Vei fi cunoscut pe mamă-mea. Ești D-l Alexandri sau D-l Cuza? Însă la ce mai întreb? de bună samă ești D-l Cuza. Oameni marțiali ca și D-ta, Domnule colonel, nu pot fi poeți. Cu toate astea în tinerețele D-tale ai făcut un catren la Heidelberg și încă în limba germană.

Nu-ți mai aduci aminte? Ori nici nu ascuți la vorbele mele?”

„Ba ascult. Vocea D-tale îmi revoacă zilele dăurate ale tinerețelor mele. Te rog spune înainte“.

„Mamă-mea rugase pe D-l Alexandri, ca pe un poet renumit, ce era deja de pe atunci, să-i facă și ei vr'o două versuri. Atunci D-l Alexandri luă foia de bucate, căci mamă-mea serviă pe oaspeții bunicului meu, luă foia și scrise pe ea cu un creion. „So wie die Daitsche libt di Bir so vil und viler lib ich dir“. Mamă-mea se supără de această comparațiune nedelicată. Atunci D-ta, Domnule colonel, ai luat hărtia și ai scris: Nein, wie das Kind liebt Karamel, so lieb ich dich und noch viel mehr“.

Mamă-mea răspunse: „cū caramel s'ar rimă mai bine colonel“. La ceia ce ai observat zimbînd: „îți plac colonelii? De dragul D-tale voi stărui decî a-mi cîștiga cît de curînd epoletele de colonel...“ Și vezi, adause fata oftînd, „D-ta ți-ai împlinit promisiunea, biata mămă-mea a murit însă de mult“.

„In două-zeci de ani multe se împlinesc“.

„Biata mamă“, urmă Hani, „biata mamă, pentru ca să aretē, că nici Domniaei nu este lipsită de darul poezii, luă creionul și aruncă următoarele cuvinte sub versurile D-tale: nicht Bier, nicht Karamel nicht Oberstflinsen, als Dörnröschen wart ich auf einen Prinzen“.

Și stii, ce prinț a trezit-o din somnul ei vrăjit, cine a fost tată-meu? un marcher.“

„Pe D-ta care ești veritabila roză dintre spini, te va desface de bună samă un prinț veritabil din vrajă“.

După aceste cuvinte pronunțate cu un zîmbet apatic. Cuza părăsi pe Hani în voia basmelor nemțești, căci fetița începuse a plictisi pe Domnul colonel cu sentimentalitatea ei.

Astăzi Hani șade pe jelițul ei de după canton și aruncă niște priviri scrutătoare asupra Domnului marcher Cezar, care se vede cufundat într'o dezbateră animată cu un ovreiu nu prea reputabil.

Hani moare de curiozitate. Ar vroi să surprinză un singur cuvîntel măcar din conversațiunea celor doi întrevorbitori, cu atît mai vîrtos, că i se păruse a fi auzit numele lui Cuza. Ea însă se interesă prea mult de domnul colonel.

Dacă Hanei nu i-ar fi fost teamă de domnul marcher, mai marele ei, s'ar fi dat mai aproape de întrevorbitori. Imposibil însă, a comite o asemenea indiscrețiune față de puternicul prim ministru al cafenelei.

Noi însă care am avut precauțiunea a intra nevăzuți, ne vom postă alătura de cei doi interlocutori și vom trage cu urechia.

„Nu te încrezi în spusele mele?“ zise Cesar în acest moment.

„D-ta vrei să mă mihnești pînă în adîncul inimii mele cu aceste vorbe“, protestă ovreiul perciunat și îmbrăcat cu un caftan cam murdar.

„Să te mihnesc, să te mihnesc!“ repetă Cesar, „eu nu voiesc de cît numai să te înduplec, de a mai aveà puțină răbdare, iată tot.“

„Răbdare, n'am avut destulă răbdare?“

„Multă, amice Moise, destulă însă nu!“

„D-ta zici că nu ar fi destulă! Voiești doară să aștept pînă mi-o vor lua-o alți pe dinainte?“

„Ori cîți ți-ar lua-o pe dinainte, îți va rămînea destul. El va fi ales chiar azi Hospodar al Moldovei“.

„Dic și zău, că mă doare la inimă, cînd văd că glumești cu mine, ca și cînd ași fi un prost...“

„Prost, ce fel de prost?“

„Care nu știe ce se petrece prin lume. Adică Hospodarul nu trebuie să aibă un venit curat de trei mii de galbeni?“

„Ba da!“

„Iar coconul Alexandru nu este în stare să-mi plătească o polițioară de două mii de galbeni ferecați“.

„Asemenea lucruri s'a mai văzut. Mai rar însă ca din cinci sute de galbeni nahti să se facă două mii de galbeni scriși în poliță“.

„500 de galbeni nahti coconului, 500 de galbeni nahti D-tale. Mie nu-mi rămîn de cît o miiă de galbeni pe hîrtie. Tufă de Veneția“.

„Tufă de Veneția a fost oare și în rîndul trecut, cînd te porniseși iar pe bocete? N'a fost tufă de Veneția, ci gălbinași de cei ferecați, luați din zestrea coconiței Helena, Dumnezeu să-i dea necroc și sănătate“.

„Să-i dea, să-i dea, de și prin moartea ei, coconul s'ar vedea văduv și . . .“

„Ce nu e, mai poate fi, acum însă are speranțe mai strălucite“.

„Nu ști vorba Romînului: Sărăcie lucie“.

„Ști ce Moise, vinde-mi mie polița!“

„Adă bani, dar peșini să fiă!“

„Bani gata n'am, însă iată cum să facem“.

„Cum?“

„Am și eu o poliță de 2000 de galbini“.

„Tot d'a coconului Alexandru?“

„Tot“.

„Colac peste pupăză, mă tem să nu mi se plece de așa treabă“.

„Nu vreau să-ți vînd polița, vreau să ți-o dau amanet. D-ta să-mi dai înscris, că ai primit polița mea zălog, ca să aștepți cu plata . . . . o lună de zile.“

„D'apoi cevaș dobîndă . . . . poți să dai . . . . din prisosul peste 500 ce ai dat în naht coconului, tot din gălbinașii mei, tot din gălbinașii mei“.

„Tacă-ți gura!“

„Și zău vorbești serios?“ o luă ovreiuil acum pe altă coardă. „Banii sunt dar siguri. Pot dar să aștept și fără zălogul D-tale și pot dar să cer de la concon și dobîndă . . . “

„Să-i spui cel puțin că eu am fost acela, care te-am îndemnat, să aștepti“.

„Cum așa, pentru ce?“ îngîină ovreiuil deconcentrat. „Ce să fiă asta? Vorba noastră: cusătura îndoită ține mai bine de cît cea simplă. 4000 sunt mai mult de cît 2000“, se socoti Moise în sine, apoi zise d'o dată: „Făgăduiește-mi 100 galbeni dobîndă, dă-mi polița, iar eu îți dau înscrisul“.

„Bine! Dacă faci însă, fă acum pînă nu încep să sosească boierii. Ori acum, ori nici odată“.

„Fac, fac,“ zise ovreiuil pripit, merse la cantor, ceru delă Hani condeiu, cerneală și hîrtie și alcătui pe dată înscrisul după dictatul lui Cesar.

Acesta-l reciti, îl puse în buzunar, dete lui Moise polița din vorbă, apoi îl luă binișor de mîină și-l duse la ușe: „hai pleacă să nu dea vr'un boier peste tine. Ar zice, că ai împuțit cafeneaua“.

„Goim, cîne afurisit“, boncăni Moise și o luă clătînînd mereu din cap spre casa sa.

Cezar scoase hîrtia, pe care o primise de la ovreiu, din buzunar, o mai ceti odată, apoi merse cu dînsa la cantor.

„Domnișoară Hani“, zise el cu față amicală.

„Domnule Cezar“, răspunse ea.

„Am o rugare“.

„Ordonă“.

„Ai văzut pe acest ovreiu?“

„Da“.

„El căută pe coconul Alexandru Cuza“.

„Pare că . . . . !“

„Ce-ți pare?“

„Nimic!“

„Nimic? aibi dară bunătatea și spune colonelului
că a întrebat ovreiu de domniasa.

„Cu plăcere, Domnule Cezar“.

„Și spune, că am avut o discuțiune lungă cu
ovreiu“.

„Bucuros, căci nu este decît curatul adevăr“.

„Și în fine dă-i această hîrtie, și să-i spui că
luându-o eu de la ovreiu, din greșală am pus-o lîngă
buzunar și că mi-a picat jos, de unde ai ridicat-o
D-ta mai pe urmă. Toate astea să le prezinți, ca și
cînd ai bănuî, că ași vroî de rău colonelului“.

„La așa ceva nu mă leg, Domnule marcher“.

„Imi vei face un mare serviciu“.

„Dară . . . . “

„Nu va fi nici spre răul colonelului“.

„Parola D-tale de onoare?“

„Parola mea de onoare“.

„Bine, îți voi face pe plac“.

Nu trecù mult timp și iată pe colonelul Cuza înfrînd cu amicul său Manolache Costache Iepureanu.

„Ah, bonjour mă biche“, zise Cuza cătră Hani, postîndu-se înaintea ei.

„Bon jour, mon prince“, răspuse fata.

„Ce prinț!“ exclamă Cuza. „Doară nu s'a conjurat azi toată lumea, să mă tachineze cu acest titlu de contrabandă“.

„Am să-ți spun cevaș în secret“.

„Bonne chance“, zise Iepureanu, și merse să facă o partidă de biliard cu marcherul.

„Vezi cum mă compromiți“, șopti Alexandru cu un zimbet provocător cătră Hani.

„Interesul D-tale personal este în joc. Te-a căutat un ovreiu murdar“.

„Ș'apoi?“ exclamă Cuza posomorîndu-se fără de veste.

„A vorbit îndelung și stăruitor cu Cezar“.

„A vorbit . . . “ repetă Cuza. In sine însă își zise, „să vor fi înțeleș tîlharii, cum să mă jăfuiească mai bine“.

„Ș'apoi au preschimbat niște hîrtii . . . “ continuă Hani.

„Ci lasă aceste fleacuri“, o întrerupse Cuza cu bruscheță.

„Am voit numai să-ți predau o hîrtie, ce i-a picat lui Cezar din nebăgare de samă cînd, luîndu-o de

la ovreiu, a vroit s'o pună în buzunar. Poftim de vezi, ce stă în ea, căci eu una n'am fost în stare a descurcă aceste scîlciături de litere“.

„Aș fi preferat, să-mi fi dat o bizea“. Cu toate nepăsarea însă, ce afectă atît de bine, Cuza luă hîrtia, o percurse, apoi o puse fără nici o importanță în buzunar.

În acest moment mai intrară tineri, cari grăbindu-se a da un bonjour Hanei, conturbară întreținerea.

Cuza se retrase zicînd în sine: „n'aș fi crezut, ca Cezar, pe care-l censuram de tîlhar, să-mi fie devotat pînă la gradul acesta“.

„Haide, haide!“ îi zise Iepureanu, „să mai facem încă o partidă, căci acum va sosi deputațiunea de la divanul ad-hoc, aducîndu-ți știrea, că te-a ales pe tronul Moldovei, ș'apoi știu de bine, că nu vom mai avea prilej a sta de biliard“.

„Secături“ observă colonelul Cuza și intră cu Iepureanu în joc.

„Ba nici o secătură“, afirmă Iepureanul, „de oare-ce Alexandri a refuzat . . . “

„Bine a și făcut, el e un poet laureat, poartă o coroană neperitoare pe cap, dacă ar primi cuca de vodă, ar fi o degradațiune pentru dînsul“.

„Iar Negri . . . “

„Ce poate fi în contra lui Negri? “

„Nu este nimic în contra lui. Inșă lumea zice, că dacă vrem, ca prințul Moldovei să fie ales și prinț al Muntenii și așa odată cu persoana sa, să conto-pească și cele două tronuri într'una, nimeni n'ar prezenta, ca și tine garanțiile pentru împlinirea preciză a acestei dorințe generale“.

„Știu ce-mi plătește pielea“, reluă Cuza între un carambol și un ricoșet. „Nu mă simt chemat a fonda o dinastie și chiar de m'aș simți, căsătoria mea a rămas stearpă; dar una . . . una îți spui frate Iepurene . . . dacă totuș și totuș s'ar realiză minunea și m'ar alege pe mine pe cele două tronuri, atunci nimic nu m'ar putea opri, de a nu le contopi într'una, chiar de aș fi silit a sfrunta Europa întregă și a cimentă cele două scaune domnești cu ultima picătură de sânge din inima mea“.

„De ce n'am eu o moșie cum o cere legea?“ începù Iepureanu.

„Taci, mai bine taci“, îl întrerupse Cuza. „Nu suntem copii, ca să vorbim copilării. Cred, că într'un moment dat, ai fi gata să-ți jertfești viața ta pentru mine, cum și eu aș face-o pentru tine; căci așa ceva se săvârșește spontan, fără preget și cumpănire, pînă cînd cesiunea unei moșii cere acte, consultări cu avocatul, vechileturi, mai știu și eu cîte apucături toate . . .“

In acest moment perorațiunea lui Cuza fù între-

ruptă prin un sgomot viu produs de o ceată mare, ce vinea înspre cafenea.

„Iese lumea de la divan,“ observă Iepureanu.

Cuza scoase orologiul său și aruncînd o privire pe el zise: „da, e timpul“. Nu fû în stare a suprimă convulsiunea care îi strinse năpraznic inima. O mică vibrațiune a vocii sale tradă viul său interes pentru rezultatul alegerii.

Iepurianu, alergase la geam și zise de acolo „pare că vin aici, de bună samă te caută pe tine“.

„Ori pe tine“, răspunse Cuza și se așeză pe biliard cu cheiul în mînă.

Cine ar fi putut afirmă, că această poză ar fi fost cuviincioasă pentru primirea unei deputațiuni care, se presupunea venind ca să-i ofere un tron.

Nu știm dacă Cuza în acel moment își dedea sama de ceia ce făcea.

„Ba nu, nu vin aici,“ zise Iepureanu după o mică tăcere. „Au trecut înainte. Aș vrea să văd unde apucă și să afl, pe cine au ales“.

„N'ai de cît să ieși pe stradă, și să întrebi pe primul trecător“, observă Cuza, bălăcănindu-și picioarele, care îi atîrnau jos de pe biliard.

„Voi urmă sfatului tău,“ răspunse Iepureanu, „nu vi și tu?“

„Nu sunt curios“.

Iepureanu ieși grăbit și fû urmat de toți muș-

terii, ce mai erau prin cafenea. Numai Cuza rămase, la aparență impazibil, pe biliard.

„Măi Cesare,“ strigă el d'o dată.

„Poruncă, Domnule colonel?“

„Ce ovreiu m'a căutat?“

„Cine v'a spus, că v'ar fi căutat un ovreiu?“

„Ci spune de. Așa maniere învățați voi în Belgia voastră, să întrebați la rîndul vostru pe mușterii, când ar trebui să li răspundeți“.

„Ba... da... Poftim! n'auziți sgomotul năprasnic ce s'apropie crescînd înspre cafenea... pare c'aud strigăte...“

Apoi, ca și electricizat, marcherul se aruncă de o dată în genunchi și ridicînd minile împreunate spre Cuza, strigă cu entuziasm.

„Să trăiești Măria Ta, Domnul Moldovei“.

Această închinare spontaneiă impresionă pe Cuza, căci se schimbă la față, cumpătul însă nu și-l pierdù, de și acum se auziã deja apriat, că p'afară s'apropiã o seamă de oameni cu urale frenetice.

Rămase pe biliard încă și în momentul cînd se deschise ușa cafenelei, dînd intrare unui val-vîrtej de oameni extaziați.

„Iată-l, iată-l — este aici! Iată pentru ce nu l'am aflat acasă!“

„Să trăiești Măria-Ta!“ isbucni acum gloata întregă, care umpleã cafeneaua.

Cuza sărise de pe biliard galben ca o făclie de ceară. Iepureanu reîntrat cu lumea entuziasmată strigă: „Eppur si muove, Măria-Ta! Nu eu, pe care lipsa de mijloace m'a redus la necesitatea abstenenței, ci un alt amic, mai favorizat de destin, Mihail Cogălniceanu Ți-a dăruit moșia sa și Te-a pus în condițiunile legii. Să trăiești Măria Ta Domnul Romînilor! „Trăiască, trăiască, trăiască“, repetă corul asistentților!

„Domnilor, m'ați ales, eu însă cred, că nu veți fi mulțămiiți de mine!“

Astea fură primele cuvinte pe care Cuza ca Domn ales al Moldovei le rostii cu vocea emoționată.

Apoi pină a nu pleca merse la Hani și zise: „acum știi, după care prinț ai să aștepti, Domnișoară!“

„Ești însurat, Măria-Ta,“ răspunse Hani roșindu-se.

„Nemțoaică proastă“ borborosi Cuza Vodă cînd ieși din cafenea.

V.

Geniul rău învinge.

Hani, firește, raportase lui Cezar execuțiunea însărcinării ce primise de la dînsul.

„Acum e acum“, își zise intrigantul. „Să nu-l mai slăbesc din laț. Nu-i lucru puțin a fi mentorul unui domnitor, fie chiar în aceste țări barbare. Las

că le vom cultivă noi. Vorba Neamțului, cînd clădesc prinții, pahonții au ce cără. După fie-care clădire, după fie-care instituțiune publică, după fie-care așezămint cultural, îmi va picura și mie puținică miere pe buze, și la urma urmelor voi da și eu cu mîna în spuză. Acum e acum, la muncă dară“.

Și iată-l pe Cesar la muncă.

În una din suburbiile murdare ale Iașilor, locuite de jidani, unde nici zăpada sau omătul, cum zic Moldovenii, nu-și păstrează culoarea sa cea albă, de cît poate vr'o cîteva minute, dacă se întîmplă ca să cadă tocmai în timp de noapte, acolo unde aerul pare a fi gros de respirațiunea cea infectă a judaismului, prin o stradă din cele mai dosnice, în niște case, care cu nedrept poartă acest nume, meritînd mai bine a li se da numirea de dărăpănături, acolo ședeă Moise, cu toate că în sertarele sale avea polițe de mii și mii de galbeni subsemnate de floarea boerimei moldovenești, ședeă acel Moise, care în acest moment se puteă lăudă a fi bancherul, creditorul unui cap încoronat.

Spre aceste case grăbiă Cezar. Eră a doua zi după avenementul lui Cuza. Mentorul noului domnitor, — epitet pe care și-l arogase Cezar și pe care din nefericire pentru călăuzitul său și pentru țările surori îl dovedî în decursul domniei lui Cuza, — mergeă cu pași atît de pripiți încît îl năpădiră sudorile pe drumul cel

lunecos, ce-i oferia pasajul murdar, acoperit de un stat de mocirlă groasă în care se prefăcuse zăpada de curînd căzută.

Cu cît se apropiã mai mult de locuința ovreiului, cu atît deveniã mai nerãbdãtor — nervos am zice astãzi. Cînd ajunse la poarta caselor, fù silit a-și șterge fruntea de sudori.

Pãreã ca și cînd s'ar fi eșofat anume așa de tare, pãreã cã din adins ar fi vrut sã se arete ca și ieșit din fire înaintea ovreiului. Urcã cu pași greoi și gîfãind din adîncul pieptului scara cea defectuoasã care conducea în apartamentul locuit de Moise.

Gîfãia așa de tare încît Moise îl auzi din odaia sa, unde ședeã pe un scaun, pus pe gînduri, cãci aflase și el, firește, de înãlțarea datornicului sãu și-și frãmîntã creerii, ca sã croiascã vr'un plan aplipisit, care sã-l salte d'odată în slava mãrirei.

Nu erã el oare creditorul Domnitorului Moldovei?

Auzind pe Cesar cum veniã cu atît sgomot, își pierdù firul calculațiunelor sale și ieși în ușe, sã vazã cine-l turburã așa fãr' de merchez.

„Afurisitul de goim“, își zise în sine, „tocmai la dînsul ajunsesem cu gîndurile mele. Parcã a dat cu bobii, de-mi vine acum, sã-mi strice rostul. Vine sã-mi recearã polița, ce mi-a lãsat-o zãlog. Nu i-o dau. Am sã-i spui, cã am fost silit s'o zãlogesc și eu, la un creditor al meu. Da, așa am sã mint“.

Cezar din partea sa, cum zări pe ovreiu îi strigă:
„am venit la D-ta jupîne Moise, să-ți spui ceva... da
nu pot... nu vezi cît suflu de greu...“

„Știu, știu“, îl întrerupse ovreiu.

„Ce știi...“

„Coconul, boierul, colonelul Cuza, nu mai este
cocon, boier, colonel ci Vodă, Domnitor, Prinț...“

„Și zău ai inimă să mai glumești, cînd mă vezi
atît de prăpădit?“

„Ce fel? prăpădit? De ce prăpădit?“ întrebă ovreiu
fără a prevedea dacă Cesar îi aducea vr'un bine sau
vr'un rău, căci de florile mărului nu venise iscusitul
de marcher la dînsul, asta o știa Moise și încă prea bine.

„Prăpădit, fiindcă simț la ce am să mă aștept
din partea D-tale“.

„Din partea mea n'ai să te aștepți la nimic, nici
la bine, nici la rău“.

„Ce vrei să zici cu asta?“

„Poftim în lăuntru și șezi“.

„Las', mi-e degrabă. Treaba noastră o putem isprăvi
și aici... ba nu“, se corectă Cezar, „aici nu poți scrie,
eu însă am venit să-mi refaci răvașul de ieri“.

„Poftim dar de întră“, repetă ovreiu, apoi adause,
ca și cînd n'ar fi auzit, s'au n'ar fi înțeles cuvintele
din urmă ale marcherului. „Poftești un dulceț... nu
poftești... să-ți aduc însă un pahar cu apă rece“.

»Nu, îți mulțănesc, nu mi-e sete. Ia condeïul la mîna și scrie“.

„Condeïul... să scriu... ce să scriu... nu pot să scriu, azi e șabeș“.

„E șabeș... iată la ce nici că m'am gîndit, va rămînea deci pe mîine“.

„Ce să rămîie pe mîine?“ Ovreiul să mai reculesese din zăpăceala sa și nu mai ocolea vorba, ca pisica fiertura.

„Am pierdut răvașul D-tale pentru polița fostului colonel, actualul Domnitor“.

„Răvaș, poliță, nu înțeleg“, răspunse Moise pe scurt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe buzele marcherului se ivi un zîmbet fugitiv, cu toate astea însă expresiv, un zîmbet de adîncă satisfacțiune.

Ovreiul nu erà destul de frecat pentru a puteà reprimà jena ce-i impunea aceasta situațiune, deci nu avù curajul a căutà drept în fața interlocutorei lui său, astfel dară îi scăpă particularitatea zîmbetului de adîncă satisfacțiune.

„Ce fel, nu înțelegi“, exclamà Cezar prefăcîndu-se ca și trăsînit de efronteria ovreiului. „Ori vrei să zici, că nu-ți mai aduci amîinte de ceia ce s'a petrecut ieri...“

„Așa ceva nu se uită... de aș trăi o sută de ani și n'aș uită... nici copilul de la țîță nu va uită, ce s'a petrecut ieri la Ieși...“

„Nu-i vorba de copii și de ceia ce s'a petrecut la Ieși, ci este vorba de afacerea pe care am încheiat-o noi amîndoi la cafeneaua noastră cu puțin înaintea alegerii de domnitor!“

„Pe Dumnezeuul meu deacă înțeleg ce vrei să îmi zici.“

„Tăgăduiești dară?“

„Ce să tăgăduiesc? Mi-ai imputat ceva? Nu, prin urmare nici n'am avut prilej a tăgădui, ori a mărturisi ceva!“

„Așa dară voiești să încasezi de la prinț și polița mea de 2000 de galbeni și să oprești banii pe sama D-tale“.

„Eu n'am să încasez de la prinț nici o poliță, eu nu sunt de cît un biet misit?“

„Vrei dară să mă frustezi de 2000 de galbeni, fiindcă am pierdut adeverința D-tale?“

„Eu nu vreau alt nimic, decît să rămînem prietini buni. Vorba ceia, o mină spală pe cealaltă“.

„Nu ți-e frică de Dumnezeu?“

„Ce poate avea Dumnezeu împotriva minelor noastre?“

„Să te ia dracu“, cu aceste vorbe părăsi Cezar pe ovreiu.

„Nene Moise, acum sbuc ca din tun drept la Vodă, să nu mi-o ia acest goim înainte,“ își zise

ovreiul după plecarea marcherului, își strînse cele de lipsă și o luă la picior.

„Am să-i dau polițele și să-i cer în schimb un mândățel, fără termin, iar mandatul îl voi scontă la Banca de Moldovă haha, ș'apoi drept la Podolia, căci nu e bine, să ai d'a face cu Domni în însăși țara lor. Imi va da el oare un mandat? Nu voi insistă. Totul este, să-l previn că polițele ămîndouă le-am scontat la Banca de Moldova, și să nu las timp lui Cezar, ca să mă așterne la Cuza. Haidem, haidem“.

Iată-l sosit; e în antisala fostului colonel Cuza, actualul Domn al Moldoviei.

Strecură un jicosar în minile ușierului și se informă cu amănuntul, că cine a fost azi la Vodă, că nu l'a văzut cumva pe Cezar luînd și el audiență.

Ușierul îl linișți și în hatîrul icosarului îi făcû rost de întră cît mai curînd la Măria Sa.

„Ce vrei?“ îl întrebă Cuza.

„Să trăiești Măria Ta, întru mulți ani spre fericirea . . . .“

„Ce vrei, spune pe scurt“, îl întrerupse Domnitorul.

„S'au împlinit polițele Măriei Tale“.

„Ce fel de polițe?“

„Una pe care te-ai îndurat a-mi subscrie mie, iar alta, Domnului Cezar“.

„Și dacă s'au împlinit?“ zise Cuza cu sprincenele încruntate.

„Indrăsnesc a Te ruga . . . “

„Să le plătesc?“

„Da, Măria Ta?“

„Cine te-a trimis, Cezar?“

„Cum să mă fi trimis Domnul Cezar, am venit de capul meu“.

„Canalii“, își zise Cuza. „Unul hoț, altul gazdă de hoț. M'am înșelat în Cezar, este un ceapcîn. Păcat, aveam mare încredere în el, nu știu cum mă voi putea lipsi de ajutorul său, tocmai acum, când îmi va trebui un om discret pentru afacerile mele particulare.“

Ovreiul o cam băgase pe mîneacă, cînd Cuza pronunțase numele marcherului. Așteptă îngrozit decisiunea Domnitorului, a cărei față devenise din ce în ce mai încruntată!

„Amîndouă polițele s'au împlinit și a ta și a complicelui tău?“ întrebă Cuza scîrbit.

„Complice, complice? Nu știu Măria Ta“ îngină ovreiul.

„Ești împuternicit de Cezar, ca să primești și banii lui?“

„Mă rog de iertare Măria Ta, amîndouă polițele sunt acum ale mele, sunt aici la mine în buzunar, n'am lipsă de nici o împuternicire“.

„A ta este și polița lui Cezar?“ întrebă Cuza mirat, căci nu uitase cuprinsul răvașului pe care Cezar îl primise dela ovreiu, și în care se spunea apriat, că polița din cestiune este numai zălogită, iar nu vîndută ovreifului. Nu uitase, căci dabia ieri i se detese prin Hani ocazie, ca să ia cunoștință de cuprinsul acelu răvaș, pe care trebuia să-l mai aibă în vr'un buzunar.

„Da, am scontat-o, am plătit-o“, afirmă Moise cu efrontărie.

„Cînd?“

„Chiar azi se împlinește o lună de atunci“.

Cuza înțelese îndată, că ovreiful aflase de pierderea răvașului și că acum stăruia a se profita de ocaziune pentru a frustra pe Cezar.

„Totuși dară mai este credință și în clasa servitorimei, Cezar prețuește mai mult decît un diamant“, își zise Cuza.

Această pătrundere îi redete serenitatea.

„Minți ovreiele“, zise acum zimbînd, „spune drept, că minți, să te iert“.

„Mă jur pe . . . “ se încercă Moise a se scuză. Acum îi sări țandăra lui Cuza.

„M'a calumniat Domnul Cezar“, reluă ovreiful tremurînd sub privirea înflăcărată cu care îl învâli Domnitorul.

„Sergent“, strigă acesta.

Indată se prezentă un sergent.

„Ia-l pe acest ovreiu și dă-l pe mîna poliției. Trimite-mi pe Domnul adiotant, ca să-l înformez despre cauză“.

Sergentul scoase pe ovreiu jumătate mort de spaimă.

Așa era firea lui Cuza, iute în execuțiunea decisiunelor sale.

Mult bine a făcut Romîniei prin caracterul său impulsiv, dară și foarte mult rău sieși și acelora, cari țineau la dînsul.

Funestă fu această oară, în care prinse o încredere oarbă cătră marcherul Cezar, mentorul său clandestin, geniul rău al stăpînirii sale.

Cu vr'o două zile în urmă, în 24 Ianuarie, pe un frig cumplit era gloată mare pe dealul Mitropoliei Bucureștilor. Lumea se înghesuia înaintea acelei clădiri de un aspect modest, în care avea să se decidă chiar acum destinul țării. În acel edificiu se găsiă întrunit divanul ad-hoc, pentru a încredința prin sufragul său destinele țării în mînile unui Domnitor.

Partida liberală din Muntenia unindu-se cu cea din Moldova, decisese de mult a consumă uniunea celor două țări surori prin alegerea unuia și aceluiaș Domnitor, pînă cînd Poarta și marele puteri, dară

mai cu seamă Austro-Ungaria, voiau în sensul convenții din 7 (19) August 1858 de la Paris, ca cele două principate să rămână separate și afiliate numai pentru interes comun prin știuta comisie centrală cu ședința la Focșani.*

Fiindcă Moldova avea după planul liberărilor să se contopească în țara romînescă, să-și piarză numele și capitala, se concesse Moldovenilor recompensa, ca Domnitorul să fiă ales de dînșii și din sînul lor, urmînd a se alege apoi și pentru Muntenia aceiaș persoană. D'aceia, alegerea din Iași precesse pe cea din București.

Era deci preconcepuit ca alesul de la Iași Alexandru Ioan să fiă aclamat la București.

O mare parte a membrilor divanului din București nu erà însă înțeleasă cu acest aranjament. Cum ar putea lipsi scopurile separatistice, egoistice cînd e vorba de binele general? La mulți dintre Munteni li se părea un ultraj pentru familiile lor odinioară domnitoare, dacă ar fi cedat tronul unui simplu colonel moldovean. Alți, vînduți streinului, se unelteau a împedecă unirea, alți, numărul acestora era foarte restrîns, dar cu atît mai zelos, ultraliberalii, ar fi dorit să prefacă țările surori în o republică. Vedeau însă prea bine, că nu erau încă coapte pentru această formă de guvern, dar urau pe Cuza, căci li se părea prea autocrat, prea puțin aplecat a da mîna cu par-

tidul numit roșu. Șefului acestui partid nu-i conveniă nici de cum, să vază tronul Principatelor Unite Romîne ocupat de un om cu inclinațiuni conservatoare, contrare terorismului. Dar la cele din urmă se convinse și acest terorist, că de-o cam dată n'avea în cotro și se supuse majorității, rezervîndu-și mental a aviză la timpul său. A și venit apoi timpul pentru realizarea acestei rezervațiuni mentale, căci mai cu seamă stăruințelor sale este de a se atribui aproape tot ce se întîmplă cu 7 ani mai pe urmă în România.

Lupta pentru alegerea, care avea să urmeze azi în ziua de 24 Ianuarie 1859 la București, pe dealul metropoliei, eră înverșunată de și purtată mai mult pe sub ascuns de cît pe față și nu știm, care i-ar fi fost rezultatul, dacă Vasilie Boierescu, un june deputat inspirat de iubirea sa cătră patrie, printr'un discurs minunat, n'ar fi electrizat toată adunarea divanului ad-hoc așa de pătrunzător, încît toți, ca dintr'un singur vot, alesără pe Alexandru Ioan Cuza.

Opozițiunea resfirată nici nu îndrăsnise a nomină măcar un candidat; i-ar fi fost rușine, ca să aducă dizonanță în entuziasmul general.

„Trăiască Alexandru Ioan I.“

Acest strigăt pornit din sînul divanului ad-hoc, străbătù la auzul mulțimei, care se înghesuia pe dealul Mitropoliei, fu receput de ea și repetat cu mii și mii

de glasuri; ajunse pe aripele vîntului prin stradele Bucureștilor unde stîrnî o veselie generală, sgomotoasă, o bucurie, cum mai rar s'a pomenit și se va mai pomeni în această capitală, de și poartă numele de București.

VI.

Domnul unirei.

Mare au fost așteptările pe care alegătorii lui Cuza au pus în persoana sa.

Multe nu le-au împlinit, dar cel dintîiu pas al domniei sale corespunse pe deplin așteptărilor generale, căci traduse în fapt unirea, delăturînd sau mai bine zis neactînd prevăzuta comisiune centrală cu reședința la Focșani și dispunînd a se schimbă cu privire la acest punct și la cele implicate în dînsul convențiunea de la Paris.

Apoi se ocupă series de instituțiunile pentru apărarea țării. Regulează armata și o așează pe baze democratice. Cu legea decretată la 7 Septembrie al anului alegerii sale desființează legiuirea, prin care se apărau clasele privilegiate de a da recruți; o altă lege decretată în 13 Mai a anului 1860, delimitează și asigură instrucțiunea armatei.

Clasele privilegiate ostile și pînă acum, devin și mai inverșunate împotriva fostului colonel; nici militarilor, ofițerilor de paradă, nu le prea convine accen-

tuarea determinată a subordinațiunei. Incep a cîrți. Cuza mai slăbește din frîne, cu atît mai vîrtos, că se pătrunde pe zi ce merge mai mult despre puțină lealitate a oamenilor dimprejurul tronului său. Ministerele se succed neconținut. Sunt unele ale căror durată nu se numără de cît cu săptămîni, cu zile chiar. Contrastele se ageresc. La 1862 un ministru, președintele cabinetului conservator, Barbu Catargiu, este asasinat prin o lovitură de glonț în trăsura sa, pe dealul Mitropoliei, pe cînd se înturnă de la o ședință a camerei. Hidra roșie lucrează pe subt ascuns. Cuza speculat de oamenii săi de casă, mai ales însă de Cezar, care devenise adiutantul său oficial, în realitate însă pezevenchiul său particular, îl duce din destrîinare în desfrîinare, îi sarbezește sufletul, îl umple de scîrbă și-l face incapabil de o ocupațiune regulată, susținută.

Cu toate astea Romînia progresează, capitala ei lapădă pe zi ce merge cîte una din bulendrele turcești și le înlocuește cu haine europene.

Orientul cedă pas de pas occidentului.

Șirul caselor moderne, care formează podul Mogoșoaei — acum calea Victoriei — nu mai este așa de des întrerupt, ca pînă acum, de dughene murdare, cu atît mai mult însă de edificiiuri clădite în stil măreț, palaturile boierilor celor bogați, cari locuiesc în București. Durere însă, nu toți boierii cei bogați locuiau la Bucu-

rești, nici la Iași, nici la țară, ci la Paris, sau în alte orașe ale occidentului.

Dar asta era p'atunci nota caracteristică a semi-orientarilor, căci iată ce cîntă poetul Tompa Mihály despre un adevărat conte maghiar:

Mă-sa la Viena l'a născut,
La Paris apoi a fost crescut,
Iar la Londra c'o Engleză cununat,
La Neapol de dambla asfixiat.

Ce trist lucru! Nu rămase așadară
Chiar nimica pentru mîndra a sa țară?
Ba, acasă l'a înmormîntat
Țara sa și mort l'a îndopat! —

Unele din aceste edificii ale boierilor patrioți din București au meritul de a fi de o arhitectură frumoasă, precum de exemplu casa prințului Stirbei, care ar putea se figureze cu efect prin ori ce stradă de prin capitalele occidentului.

Cele mai multe din aceste case boierești sunt situate între curte și grădină, aranjate după moda englezească cu cascade, cu grote etc. și împrejmuite cu grilaj de fer. Saloanele și odăile prin aceste vile — trebuie să le numim așa de oare-ce nu au pretențiunea de a fi palaturi — de obicei sunt mobilate cu cel mai mare lux. Covoare de Smirna se întrec care de care în frumusețe cu cele franceze de la Aubusson; podeala parchetată cu machete de Paris, Viena, Breslau;

cele mai prețioase mobile acoperite cu tot felul de cusături. Cu asta n'am vroit să susținem, că însăși stăpînele acelor vile s'ar îndeletnici cu asemenea lucruri, dară dacă nu exercită chiar dînsese și aceasta artă, ele toate știu să o aprețieze și să o încurajeze.

Luxul principal al casei este totdeauna reprezentat prin argintărie bogată și modernă. Statue, capete de operă din arta decorativă, desemnuri și picturi originale nu prea se văd; ici colea însă cîte o copie bună. Mare însemnătate se atribuie tavanelor bine pictate. Nici în Turin sau Milano nu le poți găsi mai frumoase. Odăile se calorică prin niște sobe mari, monumentale, ca și în Viena și în orasele Lombardiei. Geamuri duble cu loduri și cu storuri, apără apartamentele de frig și de igrasie. În unele din aceste vile se găsesc și florării, grădini de iarnă bine întreținute.

Dar apoi luxul, care se răsfată prin aceste saloane manifice! Luxul de toaletă pentru damele bucureștene a devenit o pasiune neînfrînată ca și cartoforia pentru bărbați. Cu o minuțiozitate și conștiințiozitate, demne de alte lucruri mai însemnate, se îndeplinesc toate legile schimbăcioase ale modei pariziane.

La serbările și balurile cari, în decursul sezonului se dau în saloanele manifice ale acestor vile, la o masă bine garnisită, servită de bucătari francezi cu tot luxul gurmandizei, la care se derege prin pahare

cele mai alesè vinuri din lume: de Bordeaux, de Tokay, de Madeira, de Chipru, de Şampania etc., te-ai putea crede la Paris, Bruxelles sau la Lyon, căci nici acolo astea toate nu ar putea fi mai splendide, mai bune...

Dar ieşind din curtea vilei... făcînd numai vr'o câţiva paşi pînă colea în colţul stradei, ca să apuci în dreapta sau în stînga, lovindu-te de o mulţime de bordeie mizerabile, dărăpănate, murdare chiar, cu obloane late cît ţine frontul bordeiului şi, din dărăptul geamurilor, etalajul mizerii... al ruşinei: ţuică şi rachiu în diferite culori... miros de carne pîrjolită... de ceapă şi usturoiu..., ori fete publice, sulemenite şi cu stigma desfrînării pe feţele lor cele dureros zimbitoare;... te vei găsi iarăş în Orient, în Bucureşti în oraşul contrastelor... şi cadenţele uverturei din opera italiană, care încă-ţi sună la urechi de cînd te-ai sculat de la masa boierului, şi se vor părea ca şi un sunet din nişte regiuni depărtate, separate de această stradă prin un nestrăbătut ocean de cultură. Şi cu toate astea Bucureştenii începuseră a numi pe atunci oraşul lor un mic Paris.

Însă nici turcomeria şi nici oazele de cultură ce se întrepleteau în capitala Principatelor-Unite-Romîne, nu erau opera lui Cuza sau a guvernului său, ci residuul spiritului timpurilor, ca ori şi unde, ca ori şi cînd. Petru cel Mare al Rusiei este unicul geniu, care a sădit cu propriile sale mîni în timp de câţiva ani

cultura în statele sale cele barbare. Alt asemenea exemplu nu ne-a dat istoria și nici nu ne va mai da.

După cum am mai spus-o o dată, Cuza nu lucra cu asiduitate la opera chemărei sale. El își pierde timpul cel prețios cu aventuri erotice de toată categoria, după cum i se dădea ocaziune de cătră voia întâmplării, dară mai mult din partea aceloră, cari-l speculau.

Însă cînd Cuza era apucat de vr'un afect nobil, pornit din propria sa convingere, atunci prin un singur act bărbătesc uimiă și terifiă pe pigmeii dimprejurul său, ba uimiă lumea întreagă, fără a întrebă ce zice de dînsul, și fără a-l păsea dacă nu cumva prin acel act a pus în pericol persoana sa, sau în rizic tronul său.

Istoria unui boier moldovan, care se îndemnase a închină toate moșiile sale călugărilor de la sfînta Agura, era discutată prin foile Principatelor. Cuza nu cetia de cît acele pasaje din jurnale, pe care îi le însemnă adiotantul său și tot odată directorul general al Poștelor și Telegrafelor. Acest adiotant și director însă nu era nimeni altul de cît fostul marcher Cezar. Acesta fiind influințat de călugări prin daruri scumpe, știu să ascunză dinaintea lui Cuza acele pasaje din jurnale, care se ocupau cu afacerea ultimei închinări, căci cunoștea opiniunea Domnitorului în această cestiune.

Cezar nu putu însă împedecă pe M. Cogălniceanu

vechiul amic și actualul sfetnic al lui Cuza, ca să nu aducă vorba despre afacerea zilei.

„Îți mulțămesc frate,” zise Cuza către Cogălniceanu, „că mi-ai spus despre asta. În vîlvoarea afacerilor am uitat de cestiunea mănăstirilor închinat, pe care de mult îmi propusesem a o regulă“.

Urmarea acestei întervorbiri fû, că la 17 Decembrie 1863 fû promulgată legea pentru secularizarea Mănăstirilor, a cărei art. 1. sună: Toate averile mănăstirești din România sunt și rămîn averi ale statului.

Iar lui Mihail Cogălniceanu nu-i mai permise a se deslipi de lîngă dînsul, ci-l sili a primi președința ministeriului său.

Cu ajutorul acestui sincer amic, adevărat și mare român, tot asemenea mare și întrepid om de stat, se îmbogăți legislațiunea Principatelor prin un număr însemnat de legi salutare și tot o dată mărește în promulgarea lor. Așa se decretă în acest an legea comunală, prin care, România se prefăcû în un stat democratic, legea împrumutării sătenilor, care puse România alătura cu statele cele mai înaintate, legea pentru organizarea armatei, punînd temelia la ulterioara vrednicie a ostașilor romîni; legea pentru adoptarea calendarului gregorian în serviciul telegrafo-postal; legea pentru introducerea sistemului metric, pentru monopolul tutunurilor.

Atîtea legi, atîtea reforme radicale nu erau pe

placul bătrînilor, cari și ei se alăturară acum mai pe față, mai pe furiș pe lîngă adversarii cei înverșunați ai lui Cuza din rîndurile roșilor. Intrigile, care se urziseră pînă acum numai în secret, începură a se da pe față. Toți deveniră d'odată moraliști și începură a striga în contra desfrînului, ce prevală în viața particulară a domnitorului.

Auzi colea să nu mai poți tu fuma, nici măsura pe placul tău; poșta să-ți timbreze epistolele după călindarul letin; să n'ai tu brațe de muncă pentru lucrutul moșiei, ba prin comunele rurale să dai ascultare opincei, ș'apoi în fine să fi tu obligat a lua arma pînă la vîrsta de 50 de ani. Și astea toate, cine le-a făcut? Un berbant! Rușine, rușine!

Iată destule cauze de nemulțămire pentru Romîni. Dar se mai adăuse una și pentru streini.

Unul dintre consulii marilor puteri într'o cauză de urmărire, reclamase de la autoritățile judiciare, extradarea vinovatului, aparținînd p'atunci ca supus al statului său, jurisdicțiunei sale consulare. De oare ce însă acel criminal fusese prins inflagrant delict, judecătorul romîn, incurajat și de Cezar, care avea un oare care interes, ca streinul să fie condamnat după legile țării, nu vroi să-l predea jurisdicțiunei consulare.

Consulul interveni în persoană pe lîngă tribunalele țării, fără rezultat însă. În fine merse în au-

diență la Domnitor, căruia îi expuse cauza în mod cam brusc.

„Cu cine vorbești?“ îl întrebă Cuza.

„Cu Hospodarul României și al Moldovei, protejatul nostru.“

„Protecția pe care-ți place a o accentuă înaintea mea din fericire ne este asigurată prin o formală convențiune semnată de reprezentanții ai 7 puteri mari, deci această protecție este un drept al nostru iar nu o grație din partea D-tale, D-le consul. Și pentru ca să lămurim situațiunea în care ne aflăm noi Alexandru Ioan I. și cu teritoriul încredințat sceptorului nostru, vom provoca un plebiscit al Românilor, prin care ne vom constitui în un singur principat cu numele Romînia, unde nu se vor mai ascultă pentru cei ce sunt în această țară de cît numai și numai legile ei“.

„Vom vedea ce va mai ieși și din asta,“ zise consulul plecînd.

„Vom vedea“, răspunse Cuza mărș. Iar prin plebiscitul provocat în urma acestei scene „Unirea“ fû consacrată și Principatele Unite-Romîne adoptară numirea de Romînia, pe care-o poartă și azi.

Toate cele 7 puteri cari subscriseră convențiunea de la Paris protestară prin consulii lor în contra acestui act arbitrar, cum îl numiau ei, dar protestară numai una câte una și fiecare pentru sine. Prin asta se tradă

neunirea sau neînțelegerea ce domniă între marele puteri, și așa Cuza nu dete nici o importanță reclamațiilor întâmpinate.

Eră timpul pe cînd în cercurile diplomatice se vorbiă mult despre sfîrșitul imperiului otoman și despre împărțirea lui printre statele învecinate. Puterile garante erau geloase una de alta pentru bucățica ce sperau a-și rupe din carnea Turcului, steteau deci la pîndă, fără a se îndurà nici una din ele a face primul pas cătră abizul deschis. Antagoniștii lui Cuza însă îl prezentară Romînilor ca pe un om lipsit de calitățile unui Domnitor, căci nesocotiă nu numai bunele moravuri, dară și legile diplomației față cu lumea cea mare și polecrică plebiscitul din 2/14 Maiu 1864 o lovitură de stat.

El însă nu mai arătă în public nici un interes, de cît doar pentru armată și la ocaziuni pentru opinca, talpa țării.

Intr'o călătorie a sa de la Iași spre București, se opri timp mai îndelungat pe la stațiunile rurale și a poposit la Ajud, unde l'a întîmpinat o mulțime de lume, cum se cuveniă a fi întîmpinat un Domnitor. Iată anecdota caracteristică ce ni-a păstrat pana faimosului scriitor moldovan Creanga în stilul său clasic, anecdotă petrecută cu ocaziunea acestei poposiri.

Printre lumea, ce se înghesuiă cu treabă, fără

treabă, iacă se zărește o hirtie filfăind pe de-asupra capetelor mulțimei, în vârful unei prăjini.

Cuza Vodă înțelegînd, că trebuie să fiă vr'un suflet năcăjit, face semn să i se deschidă calea. Și cînd colo un țăran bătrîn cade în genunchi dinaintea Domnitorului, sărutîndu-i mîna cu lacrimile în ochi și dîndu-i hîrtia scrisă pe toate părțile.

„He, he! Moș Ioan Roată, prietenul și tovarășul meu cel vechiu din divanul ad hoc. Lucru negîndit! Ridică-te moș Roată și spune-mi fără sfială, ce durere ai? Ți-a făcut cineva vr'un neajuns?”

Era în adevăr moș Roată unul dintre frunțașii țărani, care, împreună cu boierii, cu episcopii și cu mitropolitul țarei a luat parte la divanul ad-hoc în sesiunea anului 1857.

Ioan Roată e om cinstit și cuviincios, dară după cît văzuse și pățise nu prea puneà temeiu pe vorbele boierești și avea gîdiliciu la limbă; spunea omului verde în față, fie cine-a fi, cînd îl scormonià ceva la inimă.

În acel divan au fost boieri de toată mîna, și mai mari, și mai mici, și mai bătrîni și mai învâțați și mai neînvețați, cum îi apucase timpul. Între acești din urmă trebuie să numim pe bătrînul Alecu Forescu, poreclit și Toloplin, și alți câțiva d'al de aceștia, țin-du-se de obiceiurile strămoșești. În toate sărbătorile ascultă cu evlavie slujba bisericească de la început

pînă la sfîrșit, cîntînd și cetînd la strană deavalma cu dascalii și preoții bisericeii, iară la zile mari, ca să le ticnească veselia, împărțiau bucățica de pîine cu orfanii, cu văduvele și cu alți nevoiași, cum apucase din părinți.

Tinerilor boieri adunați la divanul ad-hoc nu le mai vinea la socoteală vorba, portul și apucăturile bătrînilor, și din aceasta pricină îi numia rugini învechite, ișlicari, strigoi și cite altele. Ei dară aveau mare luptă cu coconul Alecu Forescu, care îi muștră: că nu vorbesc drept romînește, cum vorbea părinții lor, ci au stricat graiul strămoșesc, de nu-î mai înțelegea nimen; că de cînd cu streinătatea și-au înstreinat și legea și limba și inima și chiar și dragostea sătenilor. Aceștia nici nu mai cunosc, cine le este stăpîn. Au rămas ca niște cîini ai nimenui, sîrmanii oameni. Cine se scoală mai de dimineață, acela e mai mare în sat la ei. Ciocoismul și streinii să trăiască și, las pe dînșii, să vă scoată la covrigi, cum zice Romînul.

Intr'una din zile, cum vorbiă frumos un boier dintre cei tineri, iată și moș Roată sare cu gura.

„Aveți bunătate de vorbiți mai moldovenește co-coane să ne dumerim și noi, căci eu unul, drept vă spun, că na pricep nimica, păcatele mele“.

Boierul îi răspunse: „Dar ce nevoie este să înțelegi tu moșicurile! Tacă-ți gura dacă ai venit aici, c'apoi ne vom întoarce noi acasă și să vezi numai.

Nu ți-a lua nimeni din spate, ce știu eu... Auzi obrăznicie?! Tu... cu optzeci de mii de fălci de moșie și el un golan c'un petec de pământ și uite ce gură face alătura cu mine.“

Moș Roată simțindu-se lovit pînă în suflet răspunse cu glas plîngător.

„Dar bine cocoane, dacă nu v'a fost cu plăcere să pricepem și noi ceva din cele ce spuneți D-voastră, de ce ne-ați adus aici, să vă bateți joc de noi. Să nu ne mai scoateți din mojici și dobitoci. D-zeu să ne ierte și, să ne iertați și Dv., dar cu adevărat așa este. V'ați deprins a lua focul tot deauna cu minile noastre cele mojicești și tot noi cei călcați în picioare.“

„Sfînt să-ți fie rostul moș Ioane, că ai vorbit din durere,“ răspunse atunci coconul Alecu Forescu, „și sunt fericit, că stai alătura cu mine. De cît un bonjurist cu o mînă de învățătură, mai bine un țăran cu un car de minte.“

Mulți dintre boierii cei tineri s'au simțit atinși la cuvintele țăranului și, au început să facă gură, iar colonelul Alexandru Cuza s'a sculat, a mers la moș Ioan Roată și a dat mîna prieteneste cu el.

Iar astăzi, după vr'o șapte ani de zile Cuza-Vodă îl recunoscuse și-i vorbise iarăși prietenește. Avea însă grabă să plece și, văzînd că hîrtia lui moș Roată cuprinde vorbă multă, zise cu blîndețe: „Scoală, nu

mai plînge, spune din gură, ce ai de spus, că mai bine am să înțeleg.“

Atunci moș Roată venindu-și în simțiri, începî a se jeli.

„Luminarea Voastră! De cînd cu păcatul de adhoc, n'am mai avut zi bună cu meghieșul meu cel puternic, pe care-l cunoști Măria-ta. N'am gîndit, nenorocitul de mine, că Domnia lui, un boier așa de mare, putred de bogat și cu învățătură, să-și pună mintea cu unul ca mine, de la niște vorbe nesocotite, ce le-am zis eu atunci într'un năcaz. Numai D-zeu să-i dea sănătate și bine, dar amar m'a lovit în avere și cinste. Crede, Măria-ta, că nici eu n'am fost așa de sec între cei de o samă cu mine. Dar de cum am ajuns a casă, goană și prigoană de capul meu din partea boierului în tot felul.

„Întîiu și întîiu, a pus înadins pe feciorii boierești, să-mi caute pricină, ca să mă aducă la sapă de lemn. Și aceștia, ca oameni fără judecată și pizmași, făceau toate chipurile satanești, sau ei de-a-dreptul, sau prin alți, cum să dea vitișoarele mele măcar de un pas pe moșia boierească; ș'apoi sub cuvînt, că au făcut stricăciune, să mi le poată ucide fără nici o cruțare! Și azi îmi împușcă porcii, ba mîine vacile și boii; poi-mîine căișorii, în altă zi ia oile înapoi cu grămada și du-le la curte; fîi poți închipui Măria Ta, ce urgie grozavă eră pe capul meu.

„Văzînd eu de la o vreme, că nu mai încetează cu jafurile, mi-am luat inima în dinți și m'am dus la boier, să mă jăluiesc. Și boierul, în loc de un bun cuvînt, m'a scuipat drept în obraz, de față cu slugile sale și cu alți oameni ce se aflau atunci la curte, încît am crezut, că a căzut cerul pe mine de rușine.“

Cuza Vodă a stat neclintit și s'a uitat țintă la moș Ioan Roată cît a vorbit. Și cînd a isprăvit vorba, Vodă i-a pus două fișicuri de napoleoni în mîină, zicîndu-i cu bunătate; „Ține, moș Ioan, acest mic dar dela mine, și întîmpină-ți nevoia, de azi pe mîine, cum te-a lumină cel de sus. Iar pe boier, lasă-l în judecata lui Dumnezeu, căci nu bate cu ciomagul“.

Lui moș Roată i se umplură din nou ochii de lacrimi și, sărutînd mîna lui Vodă, ca semn de mulțămire, zise oftînd: „Da cu rușinea ce mi-a făcut, cum rămîne Măria-Ta?“

„Cu rușinea, iacă așa rămîne moș Ioane“, zise Cuza Vodă sărutîndu-l și pe un obraz și pe altul în fața mulțimei adunate acolo. „Du-te și spune sătenilor D-tale, moș Ioane, că pe unde te-a scuipat boierul, te-a sărutat Domnitorul țării.“ —

Meghieșul lui moș Roată era fiul unui fost domnitor al Moldovei. Să-l numim beizadea Agatocle. Eșise să vază, că oare Cuza Vodă fostul său tovarăș de la divanul ad-hoc, nu se va abate și pe la curtea sa. Dinaintea porții sale trecea în acel moment Urlente

notarul satului, declamînd: „de oare ce fac parte din nobila gintă romană, de oare ce sunt strănepot al împăratului Traian . . . “.

„Bine că te văd“, îl întrerupse beizadeaua, dînd cu ochii de el, „și bine că n'ai ocupat tronul strămoșesc, așa cel puțin nu vei refuză ajutorul meu“.

„Nu te înțeleg, Domnule“, răspunse Urlente.

„Auzi colea, nu-mi zice Măria-Ta“, borborosî beizadeaua în sine, apoi adause cu voce respicată: „Dacă n'ai înțeles, voi fi mai lămurit. Voiesc să pui fundamentul la viitorul edificiu al fericirei D-tale“.

„Fundament . . . edificiu . . . fericire . . . “ repetă Urlente uimit.

„Da fătul meu. Cu un cuvînt voiesc să-ți dau de soție legitimă pe guvernanta fiicei mele“.

„Pe Domnișoara Nastrapce. Pe Franceza din Boemia Nemțească?“

„Tocmai pe dînsa“.

„Îți place a glumi cu mine Domnule Agatocle.“

„Ba nu, Domnule Urlente. Cu oameni de teapa D-Tale n'am glumit de cînd sunt“.

„Pe Domnișoara Nastrapce s'o iau eu de soție, cu care ai petrecut astă vara la un sat din Transilvania, dîndu-o de sora D-tale?“

„In fine ne-am înțeles. Te vei cunună cu Betina, iar eu voi avea grije de viitorul tău.“

„Tău?“ exclamă Urlente roșindu-se la față.

„Cu cine ai vorbit Domnule, nu văd nici un argat al curții prin apropiere?“

Beizadeaua răspunse mușcându-și buzele: „Am vroit să zic, că voi eu avea grije de viitorul D-tale Domnule notar, cu condițiune să iai de soție pe Betina.“

„D'apoi D-ra a mâncat bob... Onoarea mea...“
îngână Urlente.

„Prea te întreci băiete,“ irupse beizadeaua. „Onoare?... Da și mișeii și tâlharii mai au onoare pe la voi? Ascultă fătu-meu, trecutul tău îmi este cunoscut. Nu mă costă de cît o vorbă, ca să te trezești peste frontieră în mîinile jandarmilor voștri. Tot mai bine va fi să alergi în brațele Betinei.“

„Dară, Măria-Ta.“

„In fine ți-ai adus a minte că nu sunt egalul tău? De vei face cum zic eu, te voi prezentă Măriei Sale Domnitorului Alexandru Ioan. Ști ce va să zică asta?“

„Nu!“

„Va să zică, că te declar de omul meu, iar de oamenii mei nimen nu se atinge. Văd însă că Domnitorul a ocolit curtea, mergînd de-adreptul la hora sătenilor. Ii plac țărăncuțele. Haidem.“

Cu puțin mai în urmă Beizadea Agatocle urmat de ai săi, între care și D-ra Betina Nastrapce și Domnul Urlente, se prezentează înaintea lui Cuza-Vodă.

„Incântat de a te revedea prințule,” îi zise Domnitorul, dîndu-i după cum vedem titlul, pe care și-l arogase pe temeiul unui vechiu, dar neîndreptățit obicei.

„Totdeauna al Măriei-Tale supus slujitor”, răspunse Agatocle încântat. „Văzîndu-Te atît de grațios, mă îndur a-Ți cere o grație.”

„Zece pentru una,” răspunse Cuza-Vodă.

„Indrăznesc a-ți prezentă pe notarul comunei Domnul Sever Urlente, mirele Domnișoarei Betina Nastrapce.” Dintr’o singură privire Cuza-Vodă se orientase și tot odată se spulberase:

„Domnule,” zise el uitînd acum cu totul, că acela cui se adresa, pretindea la titlul de prinț, „oameni suntem, cu toate astea nu trebuiai să pui în calea mea pe această mireasă de pripas.”

Cu astea Cuza-Vodă îi intoarse spatele.

„Trăiască Măria-Sa, trăiască!” răcnî notarul aproape nebun de bucurie.

„Această murdară experiință îmi arată,” își zise Cuza, „că exemplele vieții mele covîrșesc faptele Domniei Noastre. Este sigur, că Agatocle numai prin faima aventurilor mele galante s’a simțit încurajat a mă trată ca pe egalul său.... Dar tot atît de sigur este, că legea pentru desrobirea sătenilor, nu mi-a cîștigat simpatiile lor nici pe departe în acel grad, ca sărutările, ce am dat astăzi lui moș Roată... ba nici ca sulurile cu Napoleoni...”

Și zău pină și sătenii împămîntenii se plîngeau de Cuza pentru legea de împămîntenire, care din foștii lor părinți, de . . . părinți vitregi, însă totuși părinți . . . din boieri, făcuse niște prigonitori ai lor. Ce le folosea sătenilor pămîntul, dacă nu aveau cu ce să-l are, să-l samene, și unde să puiă recolta?

Pină și cerul părû a se fi aliat cu dușmanii lui Cuza Vodă, căci trei ani una după alta fusese secetă, de nu rodise pămîntul cel mănos al Romîniei, nici cît li trebuia locuitorilor ei pentru hrana lor de toate zilele, decum să fi putut exportă din mana holdelor, ca să aibă bani săteanul cu ce să plătească birul de 100 și mai bine de lei pe an pentru răscumpărarea pămîntului.

Preoții ațîțați de călugări, ba și de unii dintre boieri și de comercianți, propovăduiau printre popor credința, că seceta s'ar trage din păcatele lui Cuza.

Cînd zicem comercianți, trebuie să înțelegem partida liberalilor numiți roșii, cari ca liberali ce erau, n'ar fi putut să se alătore la asemenea manifestațiuni insipide, întemeiate pe o credință deșartă, condamnată din partea tuturor spiritelor luminate.

Partida roșilor de pe atunci se pricepea bine în politice și știă să se folosească de mîinile bieților comercianți din capitală, de cîte ori eră vorba a luă focul, după cum bine zise moș Roată.

Apoi după toate îi se și apropia lui Cuza Vodă terminul, căci trecuseră deja șase ani de la alegerea sa, și de la un timp încoace se făcuse obiceiul, ca nici un Vodă să nu ocupe tronul timp mai îndelungat de 7 ani.

Lipsa de bani din țară împedecase pe guvernul său de a da Porții birul de patru milioane de lei pe an și Turcii zoriau mereu.

„După toate“, zise Cuza Vodă într'una din zile, „pentru ce ispravă să plătim Turcului atîți bani“.

„Pentru-că ne este impus prin tractatul de la Paris“, răspuse ministrul său de finanțe, căruia îi adresase această întrebare.

„Tractatul de la Paris nu este alt nimic de cît literă neagră pe hîrtia albă. Asta s'a dovedit și cu ocaziunea plebiscitului nostru“.

„Cestiunile de bani sunt totdeauna mai scabroase de cît ale dreptului public“.

„N'am mai fost de mult în streinătate; am să cercetez curțile puterilor garante și să sondez terenul“, reluă Cuza Vodă. „Mai încurcă-o cu birul cîțva timp. Nu va fi rău, dacă vei strecură printre popor secretul, că voiesc să taiu birul cu totul. Asta-mi va face amici și va împlini lipsele care cresc pe zi ce merge în șirurile lor“.

Cuza Vodă întreprinse călătoria proiectată, dar se convinse, că de la puterile garante nu avea să se aș-

tepte la nici un bine. Steaua lui Napoleon III. începuse să declină, să fiă eclipsată de astrul răsăritor al Domnului de Bismarck. Napoleon perduse tot interesul pentru România, pe care o favorizase numai în detrimentul Rusiei. Acum îl agită atitudinea Prusiei.

Domnul de Bismarck la rîndul său eră de una și aceeași părere cu marele strateg prusian Moltke, care exclamase odinioară: „ci las să se ciocnească în parte neamurile din Orient“.

Italia era cu totul de partea Prusiei, Anglia nu vedeă nici un interes pentru sine în România, iar Austria avea de furcă cu buna sa vecină Prusia. Rusului nu-i dedită mîna a se aventura din nou în contra Turcului, acesta însă era sleit în puterile sale atît morale cît și materiale.

În lipsa Domnitorului din țară, ministerul său voiește să încerce marea cu degetul. Inscenează la 3 (15) August 1865 o mică revoluțiune. O ceată de bătăuși cutreeră stradele Bucureștilor, strigînd: jos cu Cuza. Domnii comercianți se grăbesc a închide prăvăliile, deconcentrați cu totul, căci după informațiunile lor secrete, ei aveau să răstoarne pe Cuza, de unde dar această concurență neașteptată? Domnul primar al capitalei, strîns în chingi pentru o lipsă cam măricică din lada primăriei, se profită de ocaziune și dirijază pe sub ascuns furia răsculaților asupra biurou-

rilor primăriei, unde toate registrele cad jertfă acestei furii atît de favorabile pentru a face mușama ori ce neregularitate din partea domnului primar.

Cu toate astea ministerul este mulțămît de rezultatul rîșmăriței, căci vor putea spune lui Vodă, cînd se va reînturna în capitală, că rezidența sa este atît de sigură în cît și focul anume aruncat în mijlocul ei, a trebuit să se stingă din lipsa totală a vr'unui material inflamabil; că mai cu samă militarii, cam bănuîți că ar fi de partea roșilor și a boierilor răsvrătitori, și-au făcut datoria lor de ocrotitori ai dinastiei, trăgînd fără preget la prima comandă în gloata curioșilor de pe strade.

Cuza umilit în interiorul său de eșecurile ce le întîmpinase în călătoria sa prin streinătate, unde nu i se dase nici măcar atîta importanță, ca vr'unui dintr'acei pseudo-prinți ai țării sale, cari erau cunoscuți prin hotelurile cele mari, ca niște vizitatori abituali, ce erau, și respectați pentru risipa ce făceau și de care se profitau otelierii cu tot cuprinsul lor.

Cuza primî deci veștile, cu care fu întîmpinat la înturnarea sa, aproape fără nici o păsare.

La astea toate se mai adause, că de la un timp incoace întrețineă relațiuni cu Maria, o damă din înalta societate. Avuse deja doi fii cu dînsa. Maria isbutise a-i preocupă aproape toate pornirile sale. Dacă această damă ar fi avut puțină ambiție și darul, ca să o va-

lozeze într'o direcție sau alta, ar fi exercitat un stimul salutar asupra lui Cuza, care după firea sa făcea binele mai cu samă numai cînd simțîa, că este de lipsă a stîrpi vr'un rău.

Așa însă apatia sa creștea pe zi ce mergea în nămolul vieței sale stagnante.

VII.

Noaptea de 11 Fevruarie 1866.

În această noapte strada Lipscanilor din capitala Romîniei eră cu mult mai liniștită ca de altă dată. Nu se vedea de cît ici colea cîte un trecător întîrziat, care cu pași grăbiți, căută să întie în apartamentele sale și, cîte un gardist de noapte, căutînd cu mirare împrejur și întrebîndu-se din cînd în cînd: „se apropie oare ceasul?”

Acum se ivi iarăș un trecător. Acesta nu se grăbiă însă, veniă a lene dinspre podul Mogoșoaei.

„Este un strein,” zise sergentul de noapte din colț. „Vorba vine, nu mai e locuitor al capitalei, s'a înapoiat dincolo în patria sa, dar îl cunosc, este d-nul Malavre, om al tinerilor boieri... He... he... cîte și mai cîte polițoare n'a strecurat el din mîină în mîină și la cîte și mai cîte fetișoare nu a dat el prilej de...”

întîlnire. Iar i s'o fi împlinind vr'o poliță și vine ca să-și strîngă banii... dacă coconășul datornic a ajuns la vîrstnicie, iar dacă nu, s'o preschimbe... de să poate numi preschimbare cînd pentru polița cea împlinită de 1600 să cere și să dă alta de 2500 de galbeni...“

Intru aceia domnul Malavre dispăruse pe poarta unei case din apropiere. Acolo locuîa Ciocîrlan un șef de partidă al comercianților. La dînsul mergea Domnul Malavre. Scara era întunecoasă. Pe acele timpuri comercianții, fie să fi fost și șefi de partidă, nu-și luminau scările, cari conduceau la locuințele Domniilor.

„La tot răul e și un bine, legea lui Ienache,“ boncănî Malavre, urcînd scara mai pe dibuite, mai pe pipăite. „Dacă canaturile ușei lui Ciocîrlan ar fi fost făcute din brad uscat, nu ar fi crepat pe la încheeturi și lumina din odaia sa nu s'ar fi strecurat prin crepături... pe scară ar fi fost întunec besnă, așa însă totuș, dacă nu văd, zăresc cel puțin și, peste asta, știu că Ciocîrlan e acasă.“

Ușa era închisă cu cheia. Palavre bătù în ea. Nici un răspuns. „Ce dracu!“ strigă Palavre, „de ce nu-mi deschizi Ciocârlane. Ai uitat că ai crepături în ușe prin care pătrunde lumina lămpii tale?“

„Scaraoțchi te-a mai adus și pe tine în astă seară p'aici?“ cu aceste cuvinte Ciocîrlan îi deschise ușa.

Nu erà singur. Lîngă o masă ședeau încă vr'o trei inși, cu cărți de joc în mînă.

Un oaspe mai priceput de cum erà Malavre, ar fi înțeles îndată, că acele cărți erau numai un pretext, ca să explice prezența acestor oameni la acest loc și în acel timp.

Malavre exclamă la vederea lor: „Ce dracu, de cînd jucați stosul cu ușile încuiate? Jocurile de azard sunt oprite și pe la voi, știu! Știu însă, că pînă și chiar prefectul poliției, nu se sfiește a face un stos față cu toată lumea. Trecînd pe la Iuc, unde v'am căutat, l'am văzut cu boierul Oteteleșian și încă cu alți tocmai la stos. Bine zici! Al dracului om mai este boierul Oteteleșian, nu l'aș fi crezut așa de dîrj. Îmi spuse Stan rîndașul boierului Balș, care stetea dinaintea ușei lui Iuc și înholbă niște ochi înfiorători la Oteteleșian, — îmi spuse, că mai alaltaieri, acest boier făcuse la stăpînul său cu alți boieri un stos apilpisit, de cîștigase mai multe pungi de galbeni pe care odăiașul boierului Balș, îi aduse în jos și îi aruncă în brișca boierului Oteteleșianu. Ninsese, curtea era acoperită cu un strat gros de zăpadă. Un sac cu galbeni sbură peste brișcă și căzù în zăpadă, ceia ce nu fù observat de alt nimen de cît numai de Stan. Acesta luă sacul de jos, da iată și pe odăiașul care-l aruncase. „Sacul e al meu,” zise el cătră Stan. „Ba este al boierului Oteteleșianu,” răspunse prostul. „Nu vezi că

a plecat, nici habar n'are de el. Fie dară jumătate și jumătate.“

„Asta ar fi o tîlhărie pe față,“ observă Stan. „Eu nu sunt tîlhar, voi duce galbenii boierului Oteteleșianu.“ Așa și făcû. Boierul, după ce a ascultat spusele neghiobului, a zis: „Prostule, trebuiai să împarți cu feciorul, așa l'ai lipsit de rodul șmecheriei sale, și ai dat cu piciorul în partea ta. Hai pleacă.“

Malavre se așteptase la un oare care efect al anecdotei sale, dar nimeni nu zise nimic.

„Ce dracu aveți?“ întrebă Palavre intrigat, „pare că nu vă sunt boii acasă.“

„Ba dracu te-a adus pe tine aici!“ repetă Ciocîrlan.

„Să depuiă jurămîntul,“ zise Petrea, unul dintre cei de față.

„Eu jurămînt la ce? pentru ce? Este păcat, nu jur,“ irupse Malavre.

„Nici nu-i de lipsă. Îl vom consemnă în această odaie, pînă după expedițiunea noastră,“ decise Ciocîrlan.

„Voiți să mă închideți aici?“ răcnî Malavre.

„Mă cam tem eu de scopul expedițiunii voastre. Dacă o veți sfecli-o, sunt și eu prins în capcan. Nu vroi, nu vroi să ajung și eu ca Pilat în Credeu, dați-mi drumul.“

„Nici o vorbă mai mult,“ îi comandă Pavel un

uriaș de om, care peste că se arată destul de voinic, mai scoase și un revolver cu care amenință pe Malavre.

„Să nu tragi,“ strigară toți ceilalți ca din o singură gură, pustiindu-se tot odată asupra lui Malavre, ca să-l ferească de Pavel.

„Fi cu minte și culcă-te aici în acel pat,“ îi zise Ciocîrlan. „Fă-ți rugăciunea, la tot cazul, m'ai înțeles, la tot cazul,“ și cu astea merse și el după ceilalți. Până a nu închide ușa cu cheia în urma sa, se mai întoarse odată și zise cătră amicul său, care zăcea pe pat scuturat de spasmele groazei: „Ascultă, să nu care cumva să te împingă dracul a scoate un son măcar, căci în acelaș moment vei fi dat morții.“

Ceilalți așteptară pe Ciocîrlan pe treptele scării. Venind acesta la ei le zise: „și acum să repetăm încă odată cu toții sfîntul jurămînt.“

Rostiră cu toții acolo în antisală următoarele cuvinte. „Mă jur pe marele Dumnezeu, că voi lupta din toate puterile mele fizice și intelectuale, că nu mă voi da înapoi de dinaintea nici unui mijloc pentru a răsturna pe Cuza și a-l înlocui prin un Domnitor strein.“

„Jur, că nu voi trădă nimic din cîte voi află în privința întreprinderii noastre, că nu voi trădă numele a nici unui dintre conjurații mei.

„Așa să-mi ajute Dumnezeu.“

Cu asta plecară. Acum știm unde se duc, să-i urmărim, ca niște privitori imparțiali.

Ciocîrlan pe drum mergînd le dete următoarele informațiuni.

„Mai înainte de toate trebuie să știți, că noi formăm o parte din subcomitetul cel mai însemnat, care poartă numele: subcomitetul coloarei de roșu și este însărcinat cu executarea loviturii. Această lovitură are de țintă secevestrarea persoanei lui Cuza fără, — dacă să poate, iar dacă nu să poate, — chiar și cu vărsare de sînge.“

„Sînge? este vorba de sînge?“ repetară ceilalți.

„Nu strigați așa pentru Dumnezeu,“ zise Ciocîrlan speriat: „Dară și eu, cît de puțin îmi cunosc meseria. Trebuia să caut un loc mai ferit, ca să vă fac descoperirea, ce v'am făcut și care era rezervată pentru ultimele momente“.

„Se apropie dară ultimele momente?“ întrebă Petru luat de niște fiori reci.

„Da,“ afirmă Ciocîrlan. „Ce doar ți-e frică?“

„Gîndul că-mi voi pătă mînile cu sînge de creștin, că voi fi silit poate a repune viața unui om, care după toate mie unuia nu mi-a făcut nici un rău, care însă mult bine a făcut prin bărbăția sa . . .“

Petru nu putu să-și termine vorba, căci la un semn a lui Ciocîrlan, Pavel cel robust se detese bineșor în dosul lui și cuprinzîndu-l năpraznic pe dinapoi îi astupase gura. Ceilalți îl legară fedeleș îi vîrîră un căluș în gură și-l depuseră în o curte dosnică.

„Mă temeam eu din capul locului că Petru, în momentul decisiv, va fi slab de înger. Pe voi v'am încercat. Acum sunt dator a vă spune întreaga noastră organizațiune, ca să lucrați în cunoștință de cauză. Avem un comitet central, cu Ioan Brăteanu în frunte. El însă nu se află în țară și este înlocuit de C. A. Roseti. Mai sunt în comitet Ioan Ghica, Nicolae Golescu, Ghiculeștii ceilalți aproape toți, Dimitrie Sturdza... Chirița Teodoru, cu mine și cu alți . . .” Aici Ciocîrlan se întrerupse din vorbă și zise grav: „gata Fraților?” „Gata!” răspunseră ceilalți și-și urmară calea în tăcere.

Ceriul prezentă un aspect nedecis, nici frumos, nici urît. Bătea un vînt rece, șoptind aici unuia despre fiorul morții, colo altuia despre răcoroasa auroră a libertății. Sîrmanii de ei. Libertatea nu se câștigă pe căi costișe, prin delăturarea unui singur om cît de puternic, cît de stricat ar fi el. — Oroloagele încep a sună. Douăsprezece strigări de metal anunță Romînilor, că o zi însemnată în istoria lor, — fastă ori nefastă — își ia începutul.

Imprudența lui Ciocîrlan de a expune pe drum mergînd toate itele conjurațiunei ar fi putut avea efecte funeste, căci un trecător neobservat de conjurați, au-zise secretul și alergase la palat.

Din nefericire sau fericire, acest trecător eră un funcționar subaltern cu numele Panga, pe care Cezar îl întrebuiță cîte odată ca intermediar în afacerile

murdare ale Domnitorului, pe care deci îl cunoștea Cuza Vodă și știă ce-i plătește pielea.

Audiența solicitată îi se acoardă cu toată ora înaintată, de oarece pe Panga îl cam cunoșteau aproape toți slujitorii de noapte ai palatului.

„Ce vrei?” îl întrebă Vodă.

„Viața Măriei tale este amenințată. Brăteanu, Roseti, Nicolae Golescu . . . ”

„Destul, n'am lipsă de raportul tău . . . ”

„Sunt mulți, și au să vină chiar în astă noapte, îi am văzut venind spre palat . . . Garda palatului îmi pare suspectă . . . ”

„Cine ți-a cerut părerea în o materie, care este mai presus de caracterul tău? Află băiete, că soldatul român nu știe ce va să zică trădarea. Mergi de te culcă băiete“.

Panga se întâlnește pe scări cu prefectul poliției.

Introdus dinaintea lui Cuza prefectul îi zise: „este o mișcare stranie prin capitală. Să dă de pozitiv, că în decursul acestei nopți are să urmeze un atentat asupra Măriei Tale“.

„Vor să mă asasineze? Cine? Boierii sau sătenii. S'au văzut săteni prin capitală?”

„Nu, dară s'a constatat o agitațiune extraordinară printre comercianți“.

„Ha, ha, marțafoii vor să-mi răpună viața, prea te întreci cu gluma, Domnule prefect“.

„Ha, ha, marțafoii! Ști că ai haz, Domnule prefect. Inșă spre calmarea D-tale, ordonează să se puiă în palat pretutindeni străji îndoite și să mi-l lege fe-deleș, pe primul marțafoiu, care ar îndrăzni să între“.

Prefectul văzînd pe Cuza Vodă așa de nepăsător, după ce puse străji îndoite prin palat, se reînapoiă la Iuc, unde continuă stosul cu tovarășii săi de joc.

Cuza se retrage acum pe lîngă Maria.

„Ce a fost“, întrebă dînsa.

„Fleacuri!“

„Ce fel“.

„Au venit să mă avizeze, că canalia are de gînd să mă detroneze“.

„Ce fel de canalie?“

„Breasla neguțătoarească, marțafoii!“

„Ha, ha!“

„Conduși de Ioan Brăteanu“.

„Conduși la distanță, căci voinicosul după cît știu, nici nu este în capitală“.

„Așa, bine zici, conduși la distanță, ha, ha“, rîse Cuza. „Haide să ne culcăm“.

„Haidem“.

Nepăsarea lui Cuza Vodă nu eră deci prefăcută, căci dacă n'ar fi fost reală, n'ar fi expus pe o femeie de condițiune pericolului de a fi găsită în pat cu dînsul.

VIII.

Ziua de 11 Fevruarie.

Cătră trei ore și jumătate după mează-noapte un sgomot surd de arme se naște în partea din apoi a palatului.

Acest sgomot surd pătrunde la auzul lui Ciocîrlan, care cu însoțitorii săi se postaseră la întrarea cismigiului înaintea grădinei lui Șlater.

„In fine“, șopti acesta ușurat. „Credeam dejă toată întreprinderea zădărnicită. Este batalionul de vînători al maiorului Dimitrie Lecca, omul nostru, care schimbă garda. Acum e acum“, se adresă el apoi cătră vizitiul unei trăsuri închise, care era postată acolo, tot de cînd așteptau conjurații desfășurarea evenimentelor. Vizitiul par' că fu cuprins de un frig cumplit la auzirea acestor vorbe, căci dinții îi se ciăntinară.

„Ia seama la hățuri să nu-ți pice din mîni, să nu ia caii vînt!“ îl admonestă Ciocîrlan.

Straniu vizitiu! ori să nici nu fi fost vizitiu de felul său?

Așa este. Era Chiriță Theodoru, unul dintre conjurați, care primise rolul de a transporta pe Cuza în acea trăsură închisă pînă la frontieră. Domniasa ca lipscan ce era, știa mai bine seama cotului decît a hățurilor.

Săracă țară românească, pe ce mîni ajunse în acel minut destinul său. Dacă cele expuse aici, nu ar corespunde strictului adevăr, ar fi o născocire atît de proastă, încît n'ar merita să formeze nici măcar subiectul unei opere bufe cît de proaste.

Acum sosește și un parc de artilerie. Roatele tunurilor sunt înfășurate cu paie, ca să nu turbure somnul celui luat împrejur de mreșile unei cumplite trădări.

Deodată Ciocîrlan, cu voce sonoră proferă cuvîntul: amarant.

Trec vr'o cîteva secunde în o desăvîrșită tăcere.

Inimile conjuraților sunt apucate de o palpitațiune grozavă. Gîtul li se usucă, urechile le țiuia, mîinile și tot trupul li tremură.

Un vînt șuerător sboară cu plînsete peste grădina cea pustie, amortită de puterea iernei.

Acum să aud niște pași și cuvintele: cu Dumnezeu înainte.

Ciocîrlan și cu ai săi strîng revolverele în pumnii lor încleștați și pornesc în direcțiunea, din care răsuna răspunsul la lozinca sa.

Doi dintre conjurați, după consigna primită, se postează la intrarea Cismigiului, pînă la al doilea ordin, sau pînă vor găsi cu cale a da dos la față.

Ciocîrlan și cu alți doi soți înaintînd, dau peste căpitani Costescu, Pilat și Lipoianu.

Toți sunt cu revolverele ridicate.

Ce va urma oare din această întâlnire?

„Cu Dumnezeu înainte“, strigă căpitanul Costescu.

„Amarant“, răspuse Ciocîrlan.

Căpitanii sunt dară și ei dintre conjurați.

Ce folosise îndoirea strajelor prin palat, dacă acestea erau sub ordinele celor destinați și decisi a pune mîna pe Cuza.

Ciocîrlan cu ai săi și cu căpitanii urmați de trăsura lui Chirița Theodoru sosesc acum în acea parte a palatului, unde maiorul Lecca eră postat cu vînătorii săi.

„Amarant“, șoptește căpitanul Costescu.

„Cu Dumnezeu înainte!“ replică Lecca.

Conjurații intră în curtea palatului și urcă înce-tinel treptele scării celei mari.

Trăsura s'a oprit la scară.

Înainte a fiecărei străji se repetă lozinca: amarant, și fie-care santinelă simplă, dublă, fără deosebire răspunde: Cu Dumnezeu înainte.

Trădarea este completă.

Din întreaga ceata cea mare, care se îmbuibase sub protecțiunea lui Cuza, nu se găsește nici unul să le taie calea acestor răsvrățitori.

Apărătorii lui Cuza dorm în acest moment ori au trecut în partea conjurațiilor.

Nimen nu se opune acestora.

Ba da! Iată valetul lui Cuza Vodă de neam strein, dar credincios aceluia care-i dedea pîinea sa cea de toate zilele, el nu doarme, este în picioare înaintea uşei, ce duce la camera de dormit a stăpînului său. Acestuia conjuraţii nu-i şoptesc lozinca amarant, ci-l întrebă dacă pot intra la Vodă, cu o ştire, care nu suferă amîinare. Valetul buimăcit nu ştie, să stea de vorbă cu aceşti intruşi, ori să strige ajutor. Pînă să-şi ia samă bietul om, iată-l cu o căluşă în gură şi pus în neputinţă de a da alarmă, cum ar fi voit.

Uşa este închisă cu cheia. Doi bărbaţi viguroşi se răzîmă cu spatele de dînsa şi împing.

Un trosnet . . . uşa e deschisă.

Cuza sare din pat, pune mîna pe revolver, gata a trage.

Un suspin, ce se porneşte din pat, îl opreşte.

Cuza tresare şi-şi muşcă buzele de ciudă.

„Ce vroiţi“, strigă el preocupat de a cruţa pe soaţa sa de pat. „Dracu să ia scepticismul meu, iată în ce afurisit impas m'a adus. Ce vroiţi?“ mai întrebă el încă odată, iar cătră femeia din pat zise, „nu te teme, vom evita ori ce scandal, nu-i aşa Domnilor?“

Şi conjuraţii cari se aşteptaseră la un atac, respective la o apărare înarmată din partea lui Cuza, fură deconcentraţi prin acest debut mai mult jenant de cît îngrozitor.

După o mică ezitare din toate părțile se decise în fine unul dintre revoluționari a lua cuvîntul zicînd :

„Am adus un act de abdicatiune să-l subscrii Măria Ta“.

„Bine, bine“, zise Cuza, „dar mai întăi să se îmbrace dama mea, ca să poată plecà d'aici“.

Maria sare din pat și dispore în cabinetul d'alătura.

„Poftim condeiu și cerneală“, zise unul dintre cei întrați întinzînd un condeiu și o coală de hirtie lui Cuza. BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Aduceți-mi o masă“, cerù Domnitorul.

„De prisos“, exclamă căpitanul Pilat, „iată spațele mele, servește-te de ele, ca de o masă“.

Cuza mai aruncă o privire de scîrbă asupra căpitanilor din armata sa. Unicul său sprijin, pe care-l crezuse atît de solid, de neflexibil, îl părăsise, se încovăiașe și acum se ridică ca să-l plesnească în față.

Da de zis nu mai zise nimic, ci subscrise:

„Noi Alexandru Ioan I. după voința întregi națiuni și după îndatorirea ce am luat la alegerea noastră, astăzi în 11 Fevruarie 1866 depunem frînele guvernului în mîinile unei locotenențe domnești și a ministrului ales de popor.

După ce a scris, a aruncat condeiul. Apoi la insistința conjuraților, s'a îmbrăcat în haine civile.

„Enfin la farce est jouée — s'a sfârșit comedia!“ zise Cuza cînd se urcă în trăsura lui Teodoru, care-l duse — ferit de ochii lumii — pînă la frontiera țării.

Cuza-Vodă nu mai este, în strein el a murit! Jalnică această veste pe dușmani a mulțămît. Mortului îi dau intrare în iubitul său pămînt, dar îl pun iar la uitare, ca p'un vecinic surghiunit. Unde-i statua de bronzuri, la urmași a povestî, că și fără praf și glonțuri, lumi întregi poți cuceri.

Ruginoasă, Ruginoasă! al tău nume fie sfînt!
Singulară tu ești pioasa, flori depui p'al său mormînt.

A

5872- 2.